

Suomen pyöreän puun vienti 1921–1986

Viljo Holopainen

SUMMARY: FINNISH EXPORTS OF ROUNDWOOD IN 1921–1986

Holopainen, V. 1990. Suomen pyöreän puun vienti 1921–1986. Summary: Finnish exports of roundwood in 1921–1986. *Silva Fennica* 24(2):197–225.

Suomen saavuttaessa itsenäisyyden 1917–18 noin 65 prosenttia maan väestöstä sai toimeentulonsa maa- ja metsätaloudesta ja vain 17 prosenttia teollisuudesta. Joskin nykyaikaisen metsäteollisuuden päätoimialat – sahateollisuus, puumassa- ja paperiteollisuus ja vaneriteollisuus – olivat olemassa, huomattava osa puusta vietiin jalostamattomana.

Voitiin otaksua, että jatkuva teollinen kehitys vähentäisi pyöreän puun viennin osuutta. Tässä tutkimuksessa käsitellään Suomen pyöreän puun viennin kehitystä 1920-luvun alusta 1980-luvun jälkipuoliskolle. Tilastojen tarkastelu kohdistuu viennin kokonaismäärän ja sen rakenteen muutoksiin sekä viennin alueelliseen suuntautumiseen. Lisäksi tutkitaan muutoksiin vaikuttaneita tekijöitä: kysyntää ja tarjontaa sekä kilpailua Euroopan markkinoilla, Suomen metsäteollisuuden ja sen puun tarpeen kehitystä sekä julkisen vallan vientipolitiikkaa taustana maan metsävarojen ja hakkuumahdollisuuksien sekä puun käytön rakenteen vaihtelut.

When Finland attained independence in 1917–1918, about 65 per cent of her population made their living from agriculture and only 17 per cent from industry. Despite the fact that most sectors of the modern forest industry, i.e. sawmilling, pulp and paper making as well as plywood industry were then in existence a considerable proportion of timber was exported as roundwood.

It was reasonable to assume, however, that further economic development would reduce the roundwood exports to provide raw material for industry. The present paper investigates the Finnish roundwood exports in 1921–1986 largely from the point of view of this hypothesis. Examination of statistics is focused on the change in the volume of exports, breaking these down into their major categories, and on the direction of trade. Lastly the factors affecting the changes are studied. They include changes in the use of and demand for various categories of wood, changes in the trade policies of consumer countries, changes in competition between exporting countries and changes in the Finnish export policy.

Keywords: roundwood, exports, marketing.
ODC 722.1 + 83

Author's address: Piispankatu 2 A, SF-70100 Kuopio, Finland.

Accepted September 6, 1990

1. Johdanto

Pöntysen (1932) tutkimus Suomen jalostamattoman puutavaran viennistä kattaa 20-vuotijakson 1911–1931. Se valottaa puutavaran viennin muutoksia Suomen muuttuessa Venäjään kuuluneesta suuriruhtinaskunnasta itsenäiseksi valtioksi. Viennin ominaispiirteitä olivat mm. tavaralajien moninaisuus ja voimakkaat suhdannevaihtelut.

Itsenäistynyttä Suomea voi luonnehtia eurooppalaiseksi kehitysmaaksi, jonka väestöstä 65 prosenttia sai elantonsa maa- ja metsätaloudesta ja vain 17 prosenttia teollisuudesta. Nykyaikaisen metsäteollisuuden päätoimialat, so. saha-, vaneri-, puumassa- ja paperiteollisuus olivat kuitenkin jo olemassa, ja puutuotteilla oli hallitseva asema viennissä. Tuntuu luonnolliselta ajatus, että vienti maan itsenäistyttyä henkisen ja taloudellisen kehityksen myötä painottuisi metsäteollisuuden tuotteisiin raakapuun viennin vähentyessä.

Tämä pyrkimys on kansainvälisessä keskustelussa hallinnut runsaan kolmen vuosikymmenen ajan metsävarojen omaavien kehitysmaiden viennin ja talouden edistämistä.

Edellä mainittu "kehityshypoteesi" lähtökohtana käsillä olevassa tutkimuksessa tarkastellaan Suomen pyöreän puun vientiä 1920-luvun alusta 1980-luvun jälkipuoliskolle. Vietyjen puumäärien ohella analysoidaan viennin rakennetta, sen alueellista suuntautumista ja niitä kysynnän ja tarjonnan taholla vaikuttaneita tekijöitä, joiden voidaan otaksua kehitystä ohjanneen. Myös suursodan 1939–45 vaikutukset, oman maan metsäteollisuuden kehitys ja puun tarve sekä julkisen vallan politiikka suhteessa pyöreän puun vientiin ovat tarkastelun kohteena.

Lopuksi pyritään esittämään eräänlainen synteesi, tiivistelmä eri tekijöiden vaikutuksesta.

2. Aineisto

Tutkimuksen pääasiallinen tietolähde on ollut Suomen ulkomaankauppatilasto (SVT 1A, 107. Ulkomaankauppa). Sen vuosijulkaisuista saadaan pyöreän puun viennin

- 1) kokonaismäärä
- 2) jakautuminen puutavaralajeihin, tässä tutkimuksessa neljään tuoteryhmään:
  - 21) järeä puu
  - 22) kaivospölkkyt
  - 23) paperipuu (kuitupuun)
  - 24) muu pyöreä puu
- 3) kohdemaat

Ulkomaankauppatilaston tavaranimikkeistössä on tutkimusajanjaksona tapahtunut muutoksia, jotka jossain määrin vaikeuttavat yhdenmukaisen peittävyden toteuttamista aikasarjoissa. Jakson alussa oli voimassa seuraava v. 1920 käyttöön otettu ryhmittely:

XIII. Puutavaroita ja puuteoksia

Muovaimattomia runkoja tai runko-osia

Havupuita:

163. mastoja ja piiruja, 164. riukuja ja seipäitä, 165. pylväitä, 166. tukkeja, 167. kaivospylväitä ja -paaluja, 168. paperi- ja hiomopuita, 169. muunlaisia.

Lehtipuita:

170. haapapuita, 171. leppäpuita, 172. visapuita, 173. rullapuita, koivupropseja ja koivufaneeripuita, 174. muunlaisia.

Halaistuja runko-osia

Halkoja:

175. havu-, 176. koivu-, 177. sekahalkoja, 178. kimpiaineita ja pärepuita, 179. muunlaisia.

Tässä tutkimuksessa on pyöreän puun viennin kokonaisuuteen sisällytetty kaikki yllä mainitut nimikkeet – joista tosin eräät (mastot ja piirut, riut ja seipäät, rullapuut) ovat pudonneet matkan varrella. Tavoitteena on pidetty sitä, että kaikki tutkimusajanjaksona metsässä, siis alkutuotannon alueella valmistetut tavaralajit tulevat mukaan. Näin on mukaan otettu myös "halaistut runko-osat". Veistetty puutavara (parrut ja ratapölkkyt) on jätetty pois. Näitä alkuaan metsässä veistettyjä tavaroita on myöhemmin ryhdytty valmistamaan teollisesti, jolloin ne on viety tilastossa jalostetun puutavaran ryhmään. Myös kylästä viedyt pylväät ovat joutuneet tavallaan teollisen jatkojalostuksen kohteeksi. Ne ovat kuitenkin sananmukaisesti pyöreätä puuta ja niiden sisällyttäminen tämän tutkimuksen tuotelajitelmaan on katsottu asianmukaiseksi.

Merkittävimmät ulkomaankauppatilaston rakenteen ja nimikkeiden muutokset ovat tapahtuneet vuosina 1939, 1960, 1964 ja 1969. V. 1939 järeän puun nimikkeiden joukosta poistettiin mastot ja piirut, joiden vienti jo 20-luvun alkuvuosina oli vähäistä. Jäljelle jäivät sahatukit sekä toisena ryhmänä mänty-pylväät ja -paalut. Tukkien ryhmässä mänty ja kuusi on eritelty vuodesta 1939 alkaen, kaivospölkkyjen ja paperipuiden ryhmissä vuodesta 1937. V. 1960 (1.6.) ulkomaankauppatilastossa siirryttiin Brysselin kansainväliseen tullitariffinimikkeistöön. Samalla siirryttiin tuotekohtaiseen ryhmittelyyn, ts. kunkin tuotteen kohdalla esitettiin tuonti ja vienti. Järeän puun nimikkeitä oli edelleen kaksi; sahatukit ja vaneritukit (ts. myös järeä lehtipuu tuli tilastoon) ja toisena lennätinpylväät eriteltyinä ryhmiin kyllästetyt ja muut. Myös kaivospölkkyjen ja paperipuun ryhmissä puulajierittelyä laajennettiin ottamalla nimike "muuta puuta".

Vuoden 1964 muutokset koskivat pyöreän puun osalta enemmän tilaston rakennetta kuin sisältöä. Polttopuun ryhmässä poistettiin puulajierittelyä käyttöönnä nimike "Polttopuu, pölkkyinä, halkoina, oksina tai risukimppuina". Tämän mukaan myös muu kuin runkopuu saattoi tulla tilastoon. Muutoksella ei kuitenkaan ole ollut mainittavaa käytännöllistä merkitystä, sillä polttopuun vientimäärät ovat olleet sangen vähäisiä.

Vuoden 1969 uudistuksessa poistettiin kaivospölkkyjen puulajierittely havupuun osal-

ta, mutta uutena nimikkeenä tuli tilastoon lehtipuusta valmistettu kaivospuu.

Voidaan havaita, että lähinnä tullitariffin uudistusten yhteydessä toteutetut puunkäyttö- ja -korjuutekniikan aiheuttamat nimikkeiden muutokset ovat olleet suhteellisen vähäisiä, eivätkä ne olennaisesti häiritse aikasarjojen esitettyjen vientimäärien aikavertailua. Suurempia vertailuongelmia syntyy todennäköisesti sen johdosta, että etenkin sahatukkeja ja paperipuuta on viety eri maihin eri aikoina eri kuorima-asteessa, jolloin tilavuusyksikköinä ilmaistut määrät eivät aina ole täysin verrannollisia. Vientimäärien kokonaistarkastelussa ongelma on pyritty eliminoimaan ilmaisemalla määrät joko kuorellisina tai kuorettomina. Virhettä on saattanut syntyä siksi, ettei aina tarkalleen tiedetä, missä kuorima-asteessa tavara on viety. Tämä seikka voi aiheuttaa vähäistä epätarkkuutta aikavertailussa ja maakohtaisessa vertailussa.

Vienti eri maihin ja maaryhmiin on 1921–33 poimittu ulkomaankauppatilaston taulukosta "Suomen tavaravaihto eri maiden kanssa". Siinä on luetteloitu Suomen viennin kohdemaat sekä vienti ja tuonti kunkin maan kohdalla nimikkeittäin. Vuosien 1934–38 tilastossa ryhmittäminen on ollut tuote.

Vuosilta 1939–43 viennin ja tuonnin tuotekohtaista jakautumaa maittain ei ole julkaistu lainkaan, vaan tiedot piti poimia tullihallituksen arkistosta. Samoin meneteltiin vuosien 1944–63 osalta, koska näin oli mahdollista varmistua, että maakohtaisen jakautuman summaluvut vastasivat kunkin nimikkeen kokonaismäärää tarkasteluvuotena. Vuodesta 1964 alkaen viennin ja tuonnin maajakauma on julkaistu nimikkeittäin.

Halkojen mittayksikkönä on vuoteen 1974 asti ollut pinokuutiometri, sen jälkeen kiinto-kuutiometri, joka on koko ajan ollut ainespuun mittayksikkönä. Metsäntutkimuslaitos on puunkäyttötutkimusten yhteydessä muuntanut eri yksikköinä ilmaistut puumäärät kiinto-kuutiometreiksi, sekä kuorellisina että kuorimattomina. Kokonaistarkastelussa on käytetty näitä lukuja.

Vuoteen 1934 viennin maakohtaisessa erittelyssä on mainittu vain myyntimaa, vuodesta 1935 alkaen myös kulutusmaa. Tässä tutkimuksessa on koko ajan käytetty jakautumaa myyntimaittain, joka pistokokeiden perusteella hyvin vähäisin poikkeuksin vastaa jakautumaa myös kulutusmaittain.

3. Viennin volyymi ja rakenne

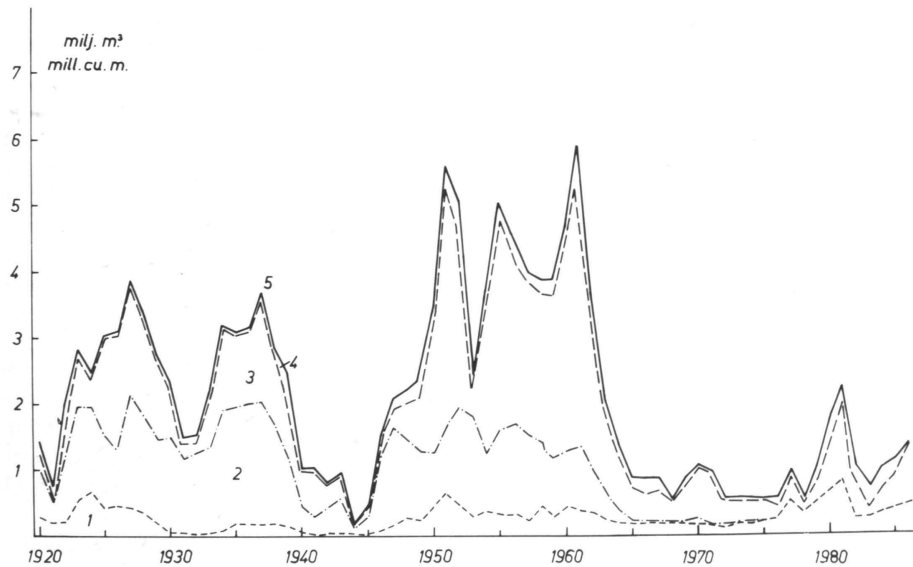
Kuva 1 valaisee pyöreän puun viennin kokonaisvolyymin (kuoretonta puuta) ja tuoterakenteen kehitystä 1920–86. Kuvasta ilmenevät ensinnäkin viennin voimakkaat suhdannevaihtelut: nousu 20- ja 30-lukujen puolivälin molemmin puolin ja lasku alle puoleen em. huippujen määrästä suuren maailmanpulan aikana 30-luvun alussa. Vuosien 1940–45 alhaiset vientimäärät johtuvat suursodan kansainväliselle kaupalle ja merenkululle aiheuttamista esteistä.

Toisen maailmansodan jälkeinen viennin nousu oli raju ja se huipentui 1950–51 ns. Korean konjunkturiin. Kysymyksessä oli kansainvälisen selkkauksen aiheuttama raaka-aineiden varastoiminen, joka johti takaiskuun jännityksen lauettua. Se näkyy jyrkkänä laskuna vuosina 1953–54. Vajaan 10 vuoden kuluttua (1961) seurasi kaikki aikaisemmat saavutukset ylittänyt vienti (5,91 milj. m³ kuoretonta eli 6,85 milj. m³ kuorellista puuta), jolle on vaikea löytää selitystä. Kysy-

myksessä lienee ollut hetkellinen varastojen vähentämisoperaatio, sillä 1962–65 vienti laski nopeasti alle yhden miljoonan kuutiometrin tasolle, millä se pysyi runsaan vuosikymmenen. Viennin nousu 1981 vähän yli kahden miljoonan kuutiometrin on niin ikään katsottava tilapäiseksi ilmiöksi. Suomen pyöreän puun ulkomaankauppa on näet 60-luvun puolivälistä alkaen muuttunut nopeasti tuontivoittoiseksi.

Kuva 1 antaa pääpiirteisen käsityksen myös viennin rakenteen muutoksista. Sitä täydentää taulukko 1, josta nähdään eri tuoteryhmien osuudet tutkimuskauden eri jaksoina. Aineiston pohjalta voidaan tehdä mm seuraavia havaintoja:

- 1) Maailmansotien välisen kauden pääsortimentti oli *kaivospuu*, jonka osuus oli 1921–39 liki puolet viennin volyyymista. Vielä 1946–60 sen osuus oli merkittävä, lähes kolmannes, mutta laski sitten jyrkästi. Vuonna 1979 kaivospölkkyjen vienti loppui kokonaan.

Kuva 1. Suomen pyöreän puun vienti 1921–1986 (milj. m³ kuoretta).

Figure 1. Finnish exports of roundwood in 1921–1986 (mill. cu. m. under bark).

- 1=tukit ja pylvääät – sawlogs and poles   4=muu pyöreä puu – other roundwood
2=kaivospölkkyt – pitprops   5=koko vienti – grand total
3=kuitupuu – pulpwood

Taulukko 1. Suomen pyöreän puun viennin tuoterakenteen muutokset 1921–1986.

Table 1. Changes in the composition of Finnish exports of roundwood 1921–1986.

Vuosisjakso Period	Tukit ja pylvääät Sawlogs and poles		Kaivospölkkyt Pitprops		Kuitupuu Pulpwood		Muut Others		Kaikkiaan Grand total	
	1000 m ³ -cu. m.	%	1000 m ³ -cu. m.	%	1000 m ³ -cu. m.	%	1000 m ³ -cu. m.	%	1000 m ³ -cu. m.	%
1921–39	5 131	10,0	26 068	50,6	18 083	35,1	2 230	4,3	51 512	100,0
1940–45	212	4,9	2 006	46,5	1 841	42,6	260	6,0	4 319	100,0
1946–60	4 916	8,9	17 849	32,4	28 719	52,2	3 550	6,5	55 034	100,0
1961–80	5 839	23,0	3 039	12,0	14 154	55,8	2 330	9,2	25 362	100,0
1981–86	2 938	43,1	–	–	2 419	35,5	1 460	21,4	6 817	100,0
Yhteensä – Total										
1921–86	19 036	13,3	48 962	34,2	65 216	45,6	9 830	6,9	143 044	100,0

- 2) *Kuitupuu* nousi hallitsevaksi tavaralajiksi toisen maailmansodan jälkeen. Tällöin sen osuus on ollut 54 prosenttia viennin kokonaismäärästä. Paperipuu on säilyttänyt melko hyvin suhteellisen asemansa myös 80-luvulla.
- 3) *Tukkipuun*, johon tässä yhteydessä luetaan tukit ja pylvääät, osuus on vain runsaat 13 prosenttia koko tutkimuskauden kokonaisviennistä. Vientimäärät ovat vaihdelleet kaivos- ja kuitupuun vientimääriä vähemmän. Niinpä tukkipuu on noussut johtavaksi artikkeliksi 80-luvun vähäiseksi supistuneessa viennissä.
- 4) *"Muun pyöreän puun"* osuus on vain vajaat 7 prosenttia koko tutkimuskauden viennistä. Tähän jäännöserään kuuluu polttopuu – sen vienti keskittyy 20-luvun alkuvuosiin – ja monikirjava joukko määrältään vähäisiä tavaralajeja, kuten riu'ut ja seipäät, rullapuut, haapapölkkyt sekä visa- ja lainekoivu.

Tutkimusjakson 1921–86 kokonaisvienti – 144 milj. m³ kuoretta ja 167 milj. m³ kuoriineen – vastaa yli 2-kertaista Suomen nyky-metsien kasvua. Yhteen pinottuna se riittäisi muodostamaan kaksi metriä leveän ja kolme metriä korkean vyön maapallon ympäri päiväntasaajan kohdalle. Se myös riittäisi antamaan raaka-aineen Suomen nykyiselle selluteollisuudelle noin seitsemäksi vuodeksi.

Jalostamattoman puun (veistetty puu mukaan luettuna) roolia Suomen vientitulojen antajana valaisee seuraava asetelma:

Vuosisjakso	Jalostamattoman puun viennin osuus, %	
	"metsäviennistä"	koko viennistä
1921–25	10,9	9,2
1936–39	8,9	7,3
1946–50	9,5	8,2
1956–60	9,7	7,4
1966–70	1,6	0,9
1981–85	0,9	0,4

Havaitaan, että aina 50-luvun lopulle merkittävänä pysynyt osuus (7,3–9,2 % koko viennistä) on 60-luvun jälkipuoliskolla supistunut kovin vähäiseksi.

1960-luvun puoliväli oli merkittävä käännekohta Suomen puutaloudessa: silloin *Suomi muuttui pyöreän puun ja yleensä puuraaka-aineen nettotuojaksi*. Vuosina 1965–1986 pyöreän puun tuontiylijäämä oli keskimäärin n. 2,5 milj. m³ kuoretonta eli n. 2,8 milj. m³ kuorellista puuta. Jätepuun tuonti oli em. ajanjaksona keskimäärin 0,6 milj. m³ (Pajuja 1989, s. 28).

4. Alkuperäalueet

Tämän tutkimuksen yhteydessä ei ollut mahdollista kerätä primaariaineistoa pyöreän puun viennin alkuperäalueista. Hartikainen on tutkinut kuusipuukomitean toimeksiantosta kuitupuun vientialueita vuosina 1933–38 viedyn kuitupuun osalta. Hän totesi (Hartikainen 1940, s. 14–15), että vaikka vientikuitupuuta on hankittu miltei koko maasta koillisia ja itäisiä rajakuntia lukuun ottamatta, hankinta oli keskittynyt voimakkaasti Pohjanlahden, Lounais-Suomen ja Viipurin seudun rannikkoalueelle. Eräissä näiden rannikkoalueiden kunnissa jopa 90–100 prosenttia myydystä kuitupuusta oli mennyt vientiin. Tullipiireittäin vuosien 1935–37 vienti jakautui seuraavasti:

Pietarsaari–Kaskinen–Vaasa–	
Kristiinankaupunki–Pori	31 %
Raahe–Kokkola	25 %
Viipuri–Koivisto–Uurainen	14 %
Turku–Uusikaupunki–Hanko	8 %
Muut	22 %
Yhteensä	100 %

Jakautuma osoittaa voimakasta keskittymistä Pohjanlahden rannikolle ja sen tausta-alueelle. Viipurin tienoo oli toinen merkittävä vientikuitupuun hankinta-alue. Kolmannen yleisen puunkäyttötutkimuksen

yhteydessä selvitettiin vientiin v. 1955 menneen raakapuun alkuperä vesistöalueittain. ”Puhtaaksi viljeltyä” rannikkoseutua ei voida vesistöaluejaon pohjalta erottaa, sillä monet rannikkoa koskettavat vesistöalueet ulottuvat melko kauas sisämaahan. Tässä yhteydessä rannikon vesistöalueiksi on luettu seuraavat: Ahvenanmaa, lounainen rannikko, eteläinen rannikko, Kokemäenjoen läntinen, Pohjanmaan eteläinen ja pohjoinen. Kaikki sijaitsevat Suomen eteläpuoliskossa.

Em. vesistöalueista raakapuun vientiin mennyt puu oli Villikan (1959) mukaan 46 prosenttia koko maan eteläpuoliskosta viedystä puusta, vaikka niiden osuus ainespuun koko käytöstä oli 40 prosenttia (ks. Pöntynen 1962, s. 170). Tästäkin ilmenee, että puun käyttö painottuu – odotetusti – rannikkoseudulle suhteellisesti enemmän vientiin kuin maassa keskimäärin.

Myöhemmin vientipuun hankinnan alueelliset painotukset ovat jonkin verran muuttuneet. Mäki (1984, s. 13) arvioi, että vuonna 1982 vientiin hankitusta puusta 54 prosenttia oli peräisin viiden pohjoisimman piirimetsälautakunnan alueelta. Vuonna 1979 näiden alueiden osuus oli 38 prosenttia. Muutos johtuu paljolta siitä, että supistuneesta pyöreän puun viennistä yhä suurempi osa tapahtui maitse Pohjanlahden ympäri Ruotsiin.

5. Viennin suuntautuminen

Viennin suuntautuminen eri maihin ja maa-ryhmiin on tutkittu kolmen tuoteryhmän – tukkipuu, kaivospölkkyt ja paperipuut – osalta.

Kohdemat on jaettu kolmeen ryhmään:

- 1) Skandinavia (Ruotsi ja Norja)
- 2) Nykyiset Euroopan Talousyhteisön (EEC) maat: Saksa (II maailmansodan jälkeen Länsi-Saksa, vuodesta 1948 Saksan liittotasavalta),

Benelux-maat, Ranska, Italia, Iso-Britannia (United Kingdom, UK), Irlanti, Tanska, Kreikka, Espanja ja Portugali.

- 3) Muut maat, jonka ryhmän puitteissa Itä-Euroopan sosialististen maiden (SEV) ryhmää (Neuvostoliitto, Puola, Tšekkoslovakia, DDR, Unkari, Romania ja Bulgaria) tarkastellaan eräissä yhteyksissä kokonaisuutena.

Euroopan Talousyhteisö (EEC) on tutkimus-ajanjakson koko pituutta ajatellen suhteelli-

sen myöhäinen ilmiö. Se syntyi 1957 ns. Rooman sopimuksella kuuden ensiksi mainitun maan kesken nykyistä vähemmän kiinteänä ja astui voimaan vuoden 1958 alussa. Myöhemmin sopimukseen ovat liittyneet vuoden 1973 alusta Iso-Britannia (UK), Irlanti ja Tanska, 1981 Kreikka ja 1986 Espanja ja Portugali. Vaikka näiden maiden kesken ei aikaisemmin ole ollut vastaavanlaista taloudellista sidonnaisuutta, ne mielletään nykyään kokonaisuutena, jonka tarkastelu yhtenä ryhmänä on perusteltua. Sama koskee v. 1956 perustettua Komekon-, sittemmin SEV-maiden ryhmää, joiden yhteistoiminnan muodot poikkeavat EEC-maiden menettelytavoista. Em. ryhmittymisen puitteissa luonnehditaan eräissä yhteyksissä myös yksittäisten maiden roolia.

Tulokset esitetään kuvissa 2–4 diagrammoina, jotka on piirretty muuntamalla vuosiaikasarjat kolmen vuoden liukuviksi keskiarvoiksi. Näin menetellen on voitu jonkin verran tasoittaa aikasarjoissa esiintyvää satunnaista vaihtelua ja saada paremmin esille etenkin suhdannevaihtelut. Taulukot 2–4 valaisevat täsmällisemmin viennin suuntautumista em. jaksoina.

Kuvasta 2 nähdään, että *tukkipuun* vienti suuntautui hyvin keskeisesti Skandinaviaan aina 30-luvun puoliväliin sekä vuosien 1950, 1960 ja 1980 kahden puolen. EEC-alueen osuus oli hallitseva 30-luvun jälkipuoliskolla ja toisen maailmansodan aikana sekä miltei 20 vuotta 50-luvun puolivälistä 70-luvun keskivaiheille (1955–75).

Skandinavia – taulukko 2 osoittaa, että vienti on mennyt pääasiassa Ruotsiin – on vaikuttanut voimakkaasti suhdannehuippujen muodostumiseen, joskin vuoden 1980 ennätysvientiin myös ”muut maat” ovat antaneet hyvin olennaisen lisän. Tässä on kysymys erityisesti pylväiden viennistä Välimeren maihin ja Lähi-itään.

Taulukosta 2 nähdään, että koko jakson 1921–86 viennistä Skandinavian osuus on 50 %, EEC-maiden osuus 36 %. Ruotsi on ylivoimaisesti suurin yksittäinen ostajamaa (46 %). EEC-alueen pääostaja on UK, mutta muutoin vienti on jakautunut melko tasaisesti sen tärkeimpien maiden kesken. SEV-alueen maat ovat tulleet kuvaan vasta toisen maailmansodan jälkeen, Välimeren maat ja eräät muut vasta 60-luvulla. Ko. tuoteryhmän viennistä pääosaa näyttelevät sahatukit, jois-

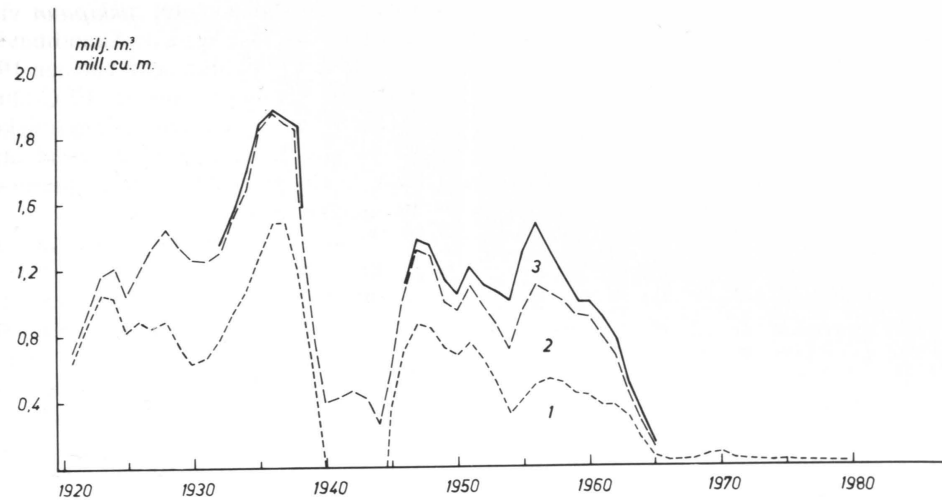

Kuva 2. Viennin suuntautuminen. Tukit ja pylvät. Kolmen vuoden liukuvat keskiarvot.

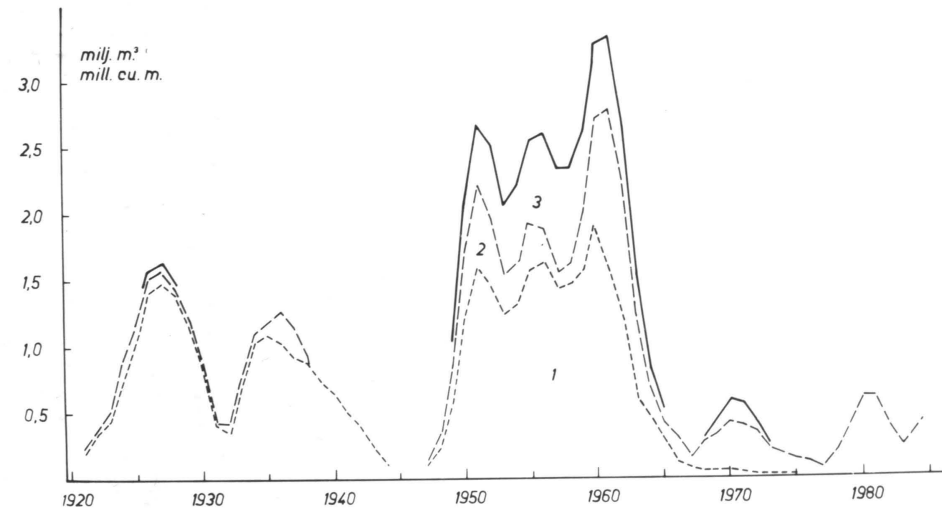
Figure 2. Direction of trade. Sawlogs and poles. Three-year moving averages.

- 1 = Skandinavia – Scandinavia
2 = EEC-maat – EEC countries
3 = muut maat – other countries

Kuva 3. Viennin suuntautuminen. Kaivospölkkyt. Kolmen vuoden liukuvat keskiarvot.
Figure 3. Direction of trade. Pitprops. Three-year moving averages.
1=Englanti - UK
2=muut EEC-maat - other EEC countries
3=muut maat - other countries

Kuva 4. Viennin suuntautuminen. Kuitupuun. Kolmen vuoden liukuvat keskiarvot.
Figure 4. Direction of trade. Pulpwood. Three-year moving averages.
1=EEC-maat - EEC countries
2=Skandinavia - Scandinavia
3=muut maat - other countries

ta vienti Ruotsiin koostuu miltei kokonaan. Pylväiden vienti on suuntautunut laajalle alu-elle.

Kaivospölkkyjen vienti (kuva 3 ja taulukko 3) on koko tutkimusjaksona suuntautunut pääasiassa EEC-maihin. UK erottuu ylivoimaisena yksittäisenä ostajamaana (59 % koko viennistä). Saksa ja Benelux-maat ovat olleet muita merkittäviä Suomen kaivospuun ostajia. Muiden kuin EEC-maiden osuus on 1946-60 ollut 13,6 % ja 1961-79 vähän pienempi (9,7 %). Näiden joukossa Turkki, Unkari ja Puola ovat olleet merkittäviä ostajia.

Edellä todettu tulos ei ole yllättävä. Päävastoin on luonnollista, että kaivospuun vienti on suuntautunut Euroopan suuriin hiilentuottajamaihin.

Myös kuitupuun ostajana EEC-maiden osuus on ollut määrävä aina 1950-luvulle, jolloin myös Skandinavia ja SEV-maat ovat tulleet näkyvästi mukaan (kuva 4 ja taulukko 4). Viimeiseksi mainitut maaryhmät vaikuttivat ostoillaan erityisesti vuoden 1961 ennätysvientiin. Sen jälkeen jyrkästi supistunut kuitupuun vienti on suuntautunut miltei yksinomaan Skandinaviaan. Koko tutkimus-

Taulukko 2. Tukkipuun vienti eri alueille 1921-1986.

Table 2. Direction of trade. Sawlogs and poles, 1921-1986.

Vuosi- jakso Period	Skandinavia Scandinavia			EEC-maat - EEC countries							SEV- maat CMEA countries	Välime- ren maat Mediterranean countries	Muut Others	Kaikkiaan Grand total	1000 m ³ - cu.m.
	Ruotsi Sweden	Norja Norway	Yht. Total	Saksa Ger- many	Bene- lux- maat Benelux countries	Italia Italy	Eng- lanti UK	Irlan- ti Ire- land	Muut Others	Yht. Total					
prosenttia kokonaismäärästä - per cent															
1921-39	63,2	12,4	75,6	7,6	6,8	-	7,4	-	1,4	23,2	1,2	-	-	100,0	5131
1940-45	-	0,4	0,4	89,8	9,0	-	-	-	1,4	99,6	-	-	-	100,0	212
1946-60	54,3	0,7	55,0	5,9	8,7	0,5	15,1	5,9	2,6	38,7	4,6	0,8	0,9	100,0	4916
1961-80	29,2	0,8	30,0	8,9	2,7	6,7	15,7	5,5	7,4	46,9	4,9	11,7	6,5	100,0	5839
1981-86	40,4	1,0	41,4	3,5	0,6	7,0	7,1	1,9	6,3	26,4	7,8	14,8	9,6	100,0	2938
1921-86	46,0	4,0	50,0	7,8	5,0	3,3	11,8	3,5	4,4	35,8	4,2	6,1	3,9	100,0	19036

Taulukko 3. Kaivospölkkyjen vienti eri alueille 1921-1979.

Table 3. Direction of trade. Pitprops, 1921-79.

Vuosi- jakso Period	Skandi- navia Scandi- navia	EEC-maat - EEC countries						SEV- maat CMEA countries	Muut Others	Kaikkiaan Grand total	1000 m ³ - cu.m.
		Saksa Germany	Bene- lux- maat Benelux countries	Ranska France	Englanti UK	Muut Others	Yhteensä Total				
prosenttia jakson kokonaismäärästä - per cent											
1921-39	0,8	2,9	17,2	9,5	69,3	0,2	99,6	-	-	100,0	26008
1940-45	-	94,4	5,6	-	-	-	100,0	-	-	100,0	2006
1946-60	0,7	18,2	13,9	2,8	51,2	0,4	86,4	4,7	8,1	100,0	17849
1961-79	1,9	32,1	0,7	0,6	55,2	1,7	90,3	1,6	6,2	100,0	3039
1921-79	0,8	14,0	14,6	6,1	58,9	0,4	94,0	1,8	3,4	100,0	48962

Taulukko 4. Kuitupuun vienti eri alueille 1921–1986
Table 4. Direction of trade. Pulpwood, 1921–1986.

Vuosi- jakso Period	Skandinavia Scandinavia			EEC-maat – EEC countries					SEV-maat – CMEA-countries				Muut Others	Kaikkiaan Grand total		
	Ruotsi Sweden	Norja Norway	Yht. Total	Saksa Germany	Bene- luxmaat countries	Rans- ka France	Eng- lanti UK	Muut Others	Yht. Total	Neu- vosto- liitto USSR	DDR GDR	Muut Others			Yht. Total	
													prosenttia kokonaismäärästä – per cent			
1921–39	3,7	4,9	8,6	52,9	17,6	11,9	5,7	1,0	89,1	–	–	–	–	2,3	100,0	18 083
1940–45	–	–	–	95,3	0,4	3,5	–	0,6	99,8	–	–	–	–	0,2	100,0	1 841
1946–60	5,8	10,6	16,4	16,9	17,1	17,5	4,5	3,6	59,6	11,5	3,2	3,2	17,9	6,1	100,0	28 709
1961–80	40,1	10,7	50,8	6,2	11,2	9,3	3,3	3,0	33,0	2,1	4,5	2,3	8,9	7,3	100,0	14 154
1981–86	98,4	1,1	99,5	0,5	–	–	–	–	0,5	–	–	–	–	–	100,0	2 429
1921–86	16,0	8,3	24,3	26,2	14,8	13,1	4,3	2,6	61,0	5,5	2,4	1,9	9,8	4,9	100,0	65 216

kauden viennistä EEC-maiden osuus on 61 %, Skandinavian 24 % ja vasta 40-luvulla mukaan tulleiden SEV-maiden osuus 10 %. Ryhmän ”muut maat” pääasiallinen ostaja on ollut Sveitsi.

Kolmen edellä käsitellyn tavaralajin osalta saadaan taulukon 5 osoittama yhdistelmä. Havaitaan, että EEC-maat ovat olleet ylivoimaisesti merkittävin Suomen pyöreän puun ostaja: 70 % koko tutkimusjakson viennistä. Skandinavian osuus on ollut runsaat 19 %,

joten muille jää vain 11 %. Yksittäisistä maista on tärkein UK (25,4 %), seuraavina Saksa (19,1 %), Ruotsi (14,6 %) sekä Benelux-maiden ryhmä (13,3 %). Näiden osuus on ollut lähes kolme neljänestä viennin volyymista.

Pyöreän puun vienti on siis keskittynyt suhteellisen harvoin maihin, jotka – Ruotsia lukuun ottamatta – ovat samalla tärkeitä Suomen metsäteollisuustuotteiden ostajia.

6. Pyöreän puun vientiä säädelleet tekijät

6.1. Yleistä. Eurooppa Suomen päämarkkina-alue

Edellä todettujen Suomen pyöreän puun viennin kokonaisvolyymissa, sen rakenteessa ja alueellisessa suuntautumisessa tapahtuneiden muutosten syiden selvittäminen on monitahoinen kysymys. Vientiä liikkeelle panevia voimia ovat yhtäältä ostajamaiden tuonnin tarve ja sen pohjalta realisoituva kysyntä, toisaalta viejamaan tarve ja tarjonta pyöreän puun vientiin. Konkreettisesti em. peruslähtökohtia ilmentävät sekä viejä- että ostajamaiden puuvarat suhteessa maan omaan

käyttöön ja näissä ilmenevät muutokset. Kysynnässä ja tarjonnassa esiintyviä impulsseja välittävät po. toimialojen eri tyyppiset yritykset.

Kuvaan tulee lisäksi monimutkainen kilpailutilanne ja markkinakäyttäytyminen ja niiden lähtökohdat, kuten: mitä vaihtoehtoja ulkomaisilla käyttäjillä on tarpeittensa tyydyttämiseen ja kotimaisilla puun tuottajilla ja viejillä ostajien valintaan. Vaihtoehtoista päätettäessä hinta muodostuu keskeiseksi tekijäksi. Eri sortimenttien kysyntä ja hintasuhteet vaikuttavat myös siihen, minä tavaralajina ja välillisesti myös siihen, mihin maahan

Taulukko 5. Suomen pyöreän puun viennin suuntautuminen 1921–1986.
Table 5. Direction of trade. Total industrial roundwood, 1921–1986.

Tuote- ryhmä Product	Skandinavia Scandinavia			EEC-maat – EEC countries						SEV- maat CMEA	Muut maat Other	Kaikkiaan Grand total
	Ruotsi Sweden	Norja Norway	Yht. Total	Saksa Germany	Benelux- maat Benelux	Ranska France	Englanti UK	Muut Others	Yhteensä Total			
										prosenttia kokonaismäärästä – per cent		
Tukit ja pylväät – Sawlogs and poles												
1000 m ³ –cu.m.	8 772	746	9 518	1 491	945	–	2 252	2 129	6 187	802	1 899	19 036
%	46,2	3,9	50,1	7,8	5,0	–	11,8	11,2	35,8	4,2	9,9	100,0
Kaivospölyt – Pitprops												
1000 m ³ –cu.m.	259	137	396	6 864	7 102	2 994	28 855	183	45 998	895	1 674	48 962
%	0,5	0,3	0,8	14,0	14,5	6,1	59,0	0,4	94,0	1,8	3,4	100,0
Paperipuu – Pulpwood												
1000 m ³ –cu.m.	10 408	5 459	15 867	17 076	9 682	8 564	2 795	1 632	39 754	6 421	3 174	65 216
%	16,0	8,4	24,4	26,2	14,8	13,2	4,3	2,5	61,0	9,8	4,8	100,0
Yht. – Total												
1000 m ³ –cu.m.	19 439	6 342	25 781	25 431	17 729	11 563	33 902	3 944	92 569	8 118	6 747	133 215
%	14,6	4,8	19,4	19,1	13,3	8,7	25,4	3,0	69,5	6,1	5,0	100,0

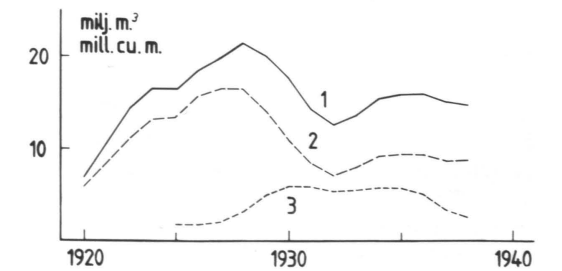
puu markkinoidaan. Kilpailua tulisi näin ollen tarkastella kahdella tasolla:

- ostaja- ja viejämaitten puun tuottajien tasolla
- kansainvälisellä tasolla

Yksi vaikuttava tekijä on myös tuoja- ja viejämaitten ulkomaankauppapolitiikka, so. tuontia ja vientiä kannustavat tai hillitsevät toimet, joihin vuorostaan voivat vaikuttaa po. toimialojen painostusryhmät.

Syy- ja seuraussuhteiden käsittely johtaa helposti miltei loputtomaan ketjuun, jos hyväksytään periaate ”kaikki vaikuttaa kaikkeen”. Kun 93 % Suomen pyöreän puun viennistä on suuntautunut Eurooppaan, kansainvälinen tarkastelu voidaan rajata Euroopan markkinoihin unohtamatta tällöin Euroopan ulkopuolelta tulevaa kilpailua. Tällöinkin keskitytään tärkeimpiin Suomen kilpailu-asemaan vaikuttaviin ilmiöihin. Muutoin huomio kohdistetaan kotimaisiin tekijöihin.

Kuva 5 valaisee Euroopan maiden pyöreän ainespuun tuontia ja vientiä 1921–38

Kuva 5. Euroopan maiden pyöreän ainespuun tuonti (1) ja vienti (2) 1921–1938. Neuvostoliiton vienti Eurooppaan 1925–1938 (3). Kolmen vuoden liukuvat keskiarvot.

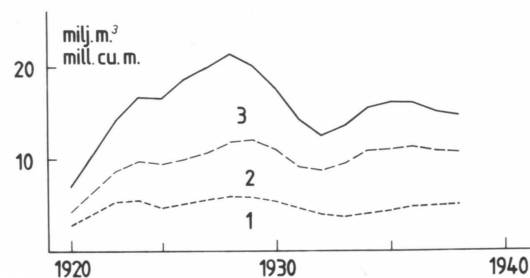
Figure 5. Industrial roundwood imports to (1) and exports from (2) European countries in 1921–1938. Exports from the USSR to Europe in 1925–1938 (3). Three-year moving averages.

FAO:n (1953) julkaisemien tilastojen pohjalta. Neuvostoliitto käsitellään FAO:n omaksuman käytännön mukaisesti Euroopasta erillisenä. Kuvasta voidaan päätellä ensinnäkin,

että Euroopan maiden tuonti on ollut vientiä suurempi, ts. Eurooppa on ollut alijäämäalue. Lisäksi havaitaan, että jyrkästi kasvanut Euroopan tuonti vuosina 1921–28 on kasvatanut myös alijäämää, joka ei ole supistunut, vaan päinvastoin kasvanut suuren maailmanpulan aikana 1929–33. Tämä antaisi vaikutelman, että markkinat ovat viejäm maiden kannalta asteittain keventyneet. Näin olikin 20-luvun lopulle. Grottianin (1938, s. 132–133) mukaan Suomen pyöreän puun vientiä tällöin auttoi olennaisesti se, että Venäjä, joka ennen ensimmäistä maailmansotaa oli ollut suurin pyöreän puun viejä maailmassa, vähensi ensimmäisen sodan jälkeisen vuosikymmenen aikana vientinsä likimain puoleen sodan edellisestä. Kuvaan 5 piirretty Neuvostoliiton vientiä Eurooppaan kuvaava käyrä osoittaa kuitenkin, että maa lisäsi suuresti vientiään juuri maailmanpulan kynnyksellä 20-luvun lopulla, ja sen vienti jatkui korkeana vuoteen 1936 asti.

Neuvostoliiton menettely on hyvin analoginen sen käyttäytymiselle maailmansotien välisen kauden sahatavaramarkkinoilla. Maan dumping-luonteinen myyntipolitiikka muodostui vakavaksi uhkatekijäksi muille viejille ja johti lopulta viejäm maiden yhteistointaan ns. ETEC:n (European Timber Exporters' Convention) puitteissa (Jäntti 1941). Pyöreän puun markkinoilla vastaavaa järjestelyä ei toteutettu, vaan kunkin viejämään oli sopeuduttava uuteen kilpailutilanteeseen. Neuvostoliiton kilpailu vaikutti aiemmin todettuun Suomen järeän havupuun ja paperipuun viennin jyrkkään supistumiseen. Kaivospuun vientiin vaikutus oli pienempi (kuvat 2–4). Lisäksi Esportlesin ja Suomen kaivospuun viejien kesken saatiin aikaan vuosina 1936–37 eräänlainen ”pikku ETEC” (Saxén 1938).

Kuvasta 6 nähdään Euroopan pyöreän ainespuun tuonnin jakautuminen tuoteryhmiin. Voidaan havaita, että maailmanpulan vaikutus on kohdistunut voimakkaimmin tukkipuun tuontiin. Grottian (1942, s. 127–129) katsoo tämän johtuneen lähinnä kolmesta syystä. Ensinnäkin Euroopan johtavan tuojamaan Saksan ja sen ohella Italian sahatukkien tuontia supistivat lisääntyneet po. maiden omien metsien hakkuut. Eräissä maissa, kuten Hollannissa ja Belgiassa rakennustoiminnan supistuminen – tyypillinen lamakauden ilmiö – vähensi sahatavaran käyttöä ja tuk-

Kuva 6. Euroopan maiden pyöreän ainespuun tuonnin rakenne 1921–1938. Kolmen vuoden liukuvat keskiarvot.

Figure 6. The breakdown of the industrial roundwood imports to Europe in 1921–1938. Three-year moving averages.

- 1=kaivospölkkyt – pitprops
2=kuitupuun – pulpwood
3=tukkipuu – logs

kien tuontia. Kolmanneksi viejämät pyrkivät yleisesti lisäämään sahatavaran tuotantoa tukkien viennin asemasta. Toisessa yhteydessä Grottian (1938, s. 22–23) viittaa myös sahatavaran käytön säästämispyrkimykseen – tyydyttiin pienempiin lujusvaatimuksiin – ja sahatavaran korvaamiseen muilla materiaaleilla.

Kuvassa 6 tukkipuun ryhmään sisältyvät myös pääasiassa trooppisilta alueilta tuodut lehtipuutukit. Niiden ja vertailun vuoksi asetelmaan otettujen havutukkien tuonti vaihteli 1921–38 vuosikeskiarvoina seuraavasti:

	Lehtipuutukit		Havutukit	
	1000 m ³	1921–23 = 100	1000 m ³	1921–23 = 100
1921–23	946	100	2 376	100
1927–29	2 337	247	4 970	209
1931–33	1 075	114	1 575	66
1936–38	1 277	135	2 181	92

Kummankin sortimentin tuonnissa nähdään voimakkaana maailmanpulan vaikutus. Yhteistä on myös tuonnin pääsuuntainen väheneminen 20-luvun loppuvuosien jälkeen.

Edellä kuvattu suhdannekehitys ja Neuvostoliiton lisääntynyt havutukkien vienti Eurooppaan 20- ja 30-luvun vaihteessa selittää osaltaan tällöin tapahtunutta Suomen järeän havupuun viennin jyrkkää supistumista. Euroopan tuonnin vähäinen elpymisen pulan

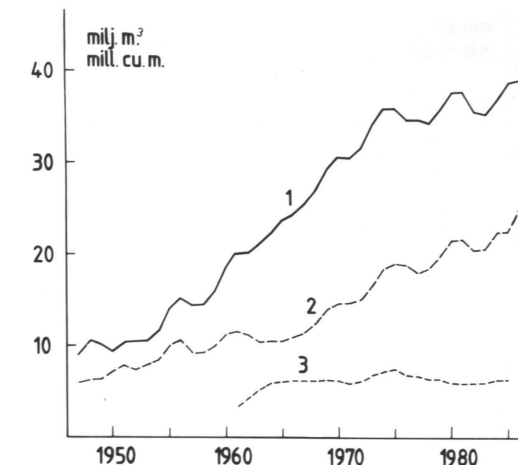
jälkeen ei stimuloinut Suomen vientiä 20-luvun huippuvuosien tasolle. Syynä voi olla myös maan omien sahojen suuri tukkien käyttö 20-luvun jälkipuoliskolla.

Kuva 6 osoittaa Euroopan kaivospuun tuonnin taantuneen maailmansotien välisenä kautena. Sitä selittää ensinnäkin kivihiihen tuotannon taantuminen. Vielä 20-luvun alussa se saavutti vuoden 1913 tason, mutta laski trendinomaisesti sen jälkeen. Lisäksi kaivospölkkyjen käyttö tuotettua hiilitonnia kohden supistui 30-luvulla puun käytön rationalisoinnin vuoksi, mutta myös sen johdosta, että kaivospölkkyjä ryhdyttiin korvaamaan muilla tukiaineilla, etenkin teräksellä (Grottian 1938, s. 59–71).

Tuonnin supistuminen kiristi viejäm maiden kilpailua. Ranska, 20-luvun johtava viejä, supisti jyrkästi vientiään 30-luvun alussa. Samoin teki etenkin vuosina 1926–28 suuria kaivospuumääriä vienyt Puola. Näiden markkinaosuudet valtasi Neuvostoliitto, joka 1930 nousi Euroopan suurimmaksi kaivospuun toimittajaksi ja vei aina vuoteen 1937 keskimäärin n. 1,5 milj. m³. Vuosien 1931–38 ensimmäinen oli kuitenkin Suomi, joka 20-luvullaikin oli pysynyt muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta toisella tilalla Ranskan jälkeen Euroopan kaivospuun toimittajana ja joka melko hyvin kesti Neuvostoliiton paineen myös maailmanpulan aikana (Grottian 1942, s. 136–137). Ruotsi, joka 20-luvulla vei keskimäärin yli 0,5 milj. m³ kaivospuuta, luopui viennistä 30-luvulla miltei tyystin oman seluteollisuutensa hyväksi.

Myös kuitupuun tuonti Euroopan maihin kärsi 20- ja 30-luvun vaihteen lamasta, joskin vähemmän kuin tukkipuun tuonti. Osittain tätä selittää se, että kysymyksessä on trendinomaisesti kasvava toimiala. Paperin ja kartongin käyttö kasvoi maailmansotien välisenä kautena runsaasti kaksinkertaiseksi (FAO 1986, s. 93), minkä lisäksi liukosellun ja sen jalosteiden valmistus nousi uudeksi kuitupuun käyttäjäksi (Grottian 1938, s. 41–46).

Yllättävää on oikeastaan Euroopan maiden kuitupuun tuonnin vaatimaton kasvu 30-luvun lopulla. Sitä selittää paljolti Euroopan päätuojan Saksan menettely; se vähensi 1936–38 tuontiaan ja lisäsi omia kuitupuun hakkuutaan. Ranskan ja Hollannin lisääntynyt tuonti ei sitä kompensoinut. Neuvostoliiton suuri kuitupuun vienti 1926–36 vaikeutti

Kuva 7. Euroopan maiden pyöreän ainespuun tuonti (1) ja vienti (2) 1947–1986. Neuvostoliiton vienti Eurooppaan 1961–1986 (3). Kolmen vuoden liukuvat keskiarvot.

Figure 7. Industrial roundwood imports to (1) and exports from (2) European countries in 1961–1986. Exports from the USSR to Europe in 1961–1986 (3). Three-year moving averages.

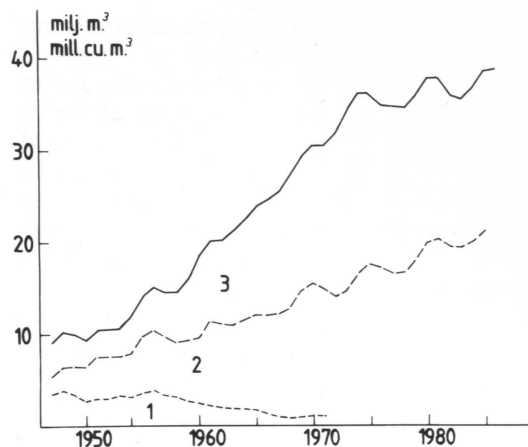
muiden viejäm maiden asemaa, Suomen vientiä etenkin 1930–33. Myös Puolan vienti supistui voimakkaasti.

Kuva 7 valottaa Euroopan maiden pyöreän ainespuun tuontia ja vientiä toisen maailmansodan jälkeen, tarkemmin vuosina 1947–86 (FAO, Yearbook... eri vuosilta). Voidaan havaita ensinnäkin, että tuonti on kasvanut voimakkaasti aina 70-luvun alkupuoliskolle, mutta kasvu on laantunut sen jälkeen. Myös vienti on kasvanut, mutta tuontia hitaammin, minkä johdosta Euroopan tase osoittaa aina 80-luvulle suurenevaa alijäämää.

Tämä tuonnin ja viennin yleistilanne viittaa siihen, että viejämät ovat saaneet nauttia laajenevien markkinoiden eduista. Neuvostoliitto on 60-luvulta lähtien täyttännyt viennillään Euroopan alijäämää, mutta esiintynyt vähemmän ”demonstroivasti” kuin 20-luvun lopulla ja 30-luvun alkuvuosina.

Kuva 8 osoittaa Euroopan tuonnin jakautumisen tavaralajiryhmiin 1947–86. Tukkipuun ryhmään on sisällytetty myös pylväät ja niille läheiset tuotteet (englanninkielinen nimike poles, piling and posts) ja – kun tämä nimike vuoden 1971 jälkeen poistettiin – muu ainespuu (other industrial wood), johon em.

Kuva 8. Euroopan maiden pyöreän ainespuun tuonnin rakenne 1947-1986. Kolmen vuoden liukuvat keskiarvot.

Figure 8. The breakdown of the industrial roundwood imports to Europe in 1947-1986. Three-year moving averages.

1=kaivospölkkyt - pitprops
2=kuitupuu - pulpwood
3=tukkipuu - logs

tuotteet sisältyvät. Teollisuuden jätepuuta ei ole otettu mukaan tuontitilastoon. Sen sijaan viime aikoina kansainvälisessä kaupassa lisääntyvää merkitystä saanut hake on luettu kuitupuuhun. Tässäkin aikasarjat on muunnettu kolmen vuoden liukuviksi keskiarvoiksi.

Kuvasta nähdään, että tukit ja kuitupuu ovat hallinneet Euroopan maiden jalostamattoman puun tuontia. Kaivospölkkyjen vuotuinen tuonti on alun alkaen ollut vajaat 4 milj. m³ ja se "kuihtui" tyystin 70-luvun alkuvuosina.

Euroopan maiden tukkipuun ja kuitupuun tuonti on saanut impulsseja ensi sijassa rakennustoimintaan nojaavan sahateollisuuden ja puumassa-paperiteollisuuden tuotannon kasvusta suursodan jälkeen. Rakennustoimintaa aktivoi aluksi valtaisa jälleerakentamisen tarve. Myöhemmin, "kasvun vuosikymmeninä", sillä ja paperin tuotannon ja käytön kasvulla oli yhteinen primus motor: väestön ja tulotason kasvu. FAO:n metsä- ja puutalouden kehitysarviot (1953, 1964, 1976, 1986) kuvaavat monipuolisesti näitä ilmiöitä. Niiden (FAO 1986, s. 92-93) mukaan sahatavaran käyttö kasvoi Euroopassa 1947/49-1979/81 85 prosenttia (53,5 milj.

m³:stä 102,3 milj. m³:iin), paperin ja kartongin käyttö runsaasti kuusinkertaiseksi (7,8 milj. tonnista 49,2 milj. tonniin). Saha- ja verneritukkien sekä kuitupuun tuonti Euroopan maihin on ymmärrettävä ensinnäkin näiden kasvuilmioiden heijastamana. Tukkiin ryhmässä lehtipuutukkien osuus kasvoi aluksi nopeasti. Se oli 1946/51 48 ja 1969-71 keskimäärin 75 prosenttia tuonnista, mutta laski 80-luvun alkupuoliskolla 56 prosenttiin. Pääosa lehtipuutukeista tuotiin Euroopan ulkopuolelta, lähinnä Afrikasta (Afrikan osuus oli esim. 1959-61 n. 65 prosenttia ja 1970 n. 67 prosenttia, 1980 enää 52 prosenttia). Kun Suomi on vienyt vain vähän (1950-59 vienti oli keskimäärin 56 000 m³), järeän lehtipuun tuonti Afrikasta ja muualta ei ole vaikuttanut sanottavasti maan pyöreän puun vientimahdollisuuksiin.

Kuten aiemmin on todettu (kuva 1), kuitupuulla on ollut hallitseva asema Suomen pyöreän puun viennissä toisen maailmansodan jälkeen. Puun käytön kehitys Euroopassa on ollut sen viennille sangen suotuisa.

Kaivospuun osalta kuva 8 kertoo taantuvasta alasta. FAO:n (1976, s. 22, 1986, s. 94) mukaan sen käyttö kasvoi 50-luvun puoliväliin, mutta laski sitten nopeasti Länsi-Euroopassa. Koko Euroopan vuotuinen käyttö oli 1979-81 vain 6,5 milj. m³, ts. 58 prosenttia pienempi kuin 1947-49.

Kaivospuun käytön vähenemiseen oli useita syitä. Kivihiiilen tuotanto kääntyi 50-luvulla laskuun halvan öljyn voittaessa alaa maailman energiataloudessa. Myös kaivospuun käyttö hiilitonnin kohden on supistunut, kun teräs ja betoni ovat sen osittain korvanneet. Öljykriisi 1973-74 johti kyllä öljyä korvaavien energialähteiden etsintään ja myös eräänlaiseen hiilen "renessanssiin", mutta se ei ole johtanut mainittavaan kaivospuun käytön elpymiseen, vallankin kun hiiltä on alettu yhä enemmän tuottaa avokaivoksissa.

Yleisesti ottaen Suomen pyöreän puun vienti nojautui toisen maailmansodan jälkeen kasvaviin tuotannon aloihin. Lisäksi näillä aloilla, myös kaivostoiminnassa, oli useiden vuosien ajan sodan jälkeen suuri peruskorjauksen tarve, joka loi puulle kysyntää. Valuutan niukkuus monissa maissa johti siihen, että tuotiin mieluummin jalostamatonta puuta kuin valmiita tuotteita (sahatavaraa ja paperia), milloin tuojamaassa oli alan teollisuuden kapasiteettia. Valuuttatilanne parani kui-

tenkin vuoden 1947 jälkeen Länsi-Euroopan maissa mm. Marshall-avun johdosta.

Merkittävää oli myös, että Neuvostoliitto mm. suurten jälleerakennusongelmiensa vuoksi tuli pyöreän puun markkinoille vasta 50-luvun lopulla, silloinkin aluksi pienin panoksin. Vielä 1959-61 Euroopan havutukkien kauppa oli 97-prosenttisesti alueen sisäistä kauppaa, josta Neuvostoliiton tuonti peitti vain 3 prosenttia (FAO 1964, s. 178-179).

Suomen vientimahdollisuudet olivat siis kansainvälistä tilannetta ajatellen suotuisat. Ongelmana oli, miten saada puuta vientiin omien sotakorvausvelvoitteiden sekä jälleerakennustarpeiden ja vaikean polttoainetilanteen paineessa. Kun Suomi irtautui sodasta kahdeksan kuukautta ennen Euroopan sodan päättymistä, maalla oli jonkin verran aikaa varautua vientiponnistuksiin.

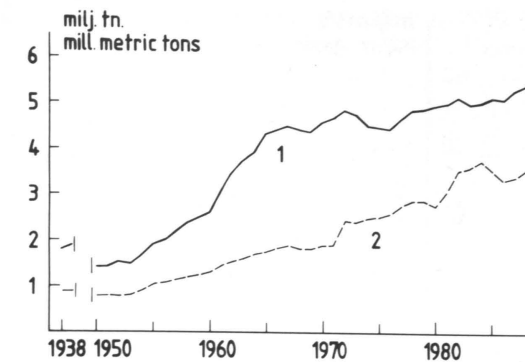
62. Kotimaan teollisuuden puun tarve

Suomi menetti Moskovan välirauhansopimuksessa 19.9.1944 - jonka rajat vahvistettiin Pariisin rauhassa 1947 - 12 prosenttia metsävaroistaan ja 14 prosenttia metsäteollisuutensa kapasiteetista. Luovutetun alueen puuta käyttävä väestö siirtyi käyttämään puuta nyky-Suomen alueelle.

Metsäteollisuuden tuotanto pyrittiin saamaan sodan päätyttyä mahdollisimman nopeasti täysimääräisesti käyntiin. Puumassa- ja paperiteollisuudessa saavutettiin ns. Korean suhdanteen aikana 1950-51 kutakuinkin 30-luvun tuotantoennätykset.

Varsinaisen tuotantokapasiteetin laajenuksiin ei moneen vuoteen ryhdytty mm. epävarman raaka-ainetilanteen vuoksi. Mm. Saari (1948) ja teollistamiskomitea (1951) antoivat melko pessimistisen kuvan metsäteollisuuden puuraaka-aineen saantimahdollisuuksista.

Valtakunnan metsien kolmannen inventoinnin (1951-53) vuonna 1955 julkaistut tulokset osoittivat kuitenkin, että metsien puusto ja kasvu olivat lähes yhtä suuret kuin vuonna 1938 silloisen Suomen alueella. Itsenäisyyden kahden ensimmäisen vuosikymmenen aikana tehostunut metsänhoito, hyvään alkuun saatettu metsänparannustoiminta sekä sodan ajan hakkuusäästöt olivat myötävai-

Kuva 9. Suomen puumassateollisuuden kapasiteetin kehitys 1950-1988. (Lähde: Suomen Metsäteollisuuden Keskusliitto).

Figure 9. The capacity of the Finnish woodpulp industry in 1950-1988. (Source: Central Association of the Finnish Forest Industries).

kuttaneet tähän yllättävään tulokseen.

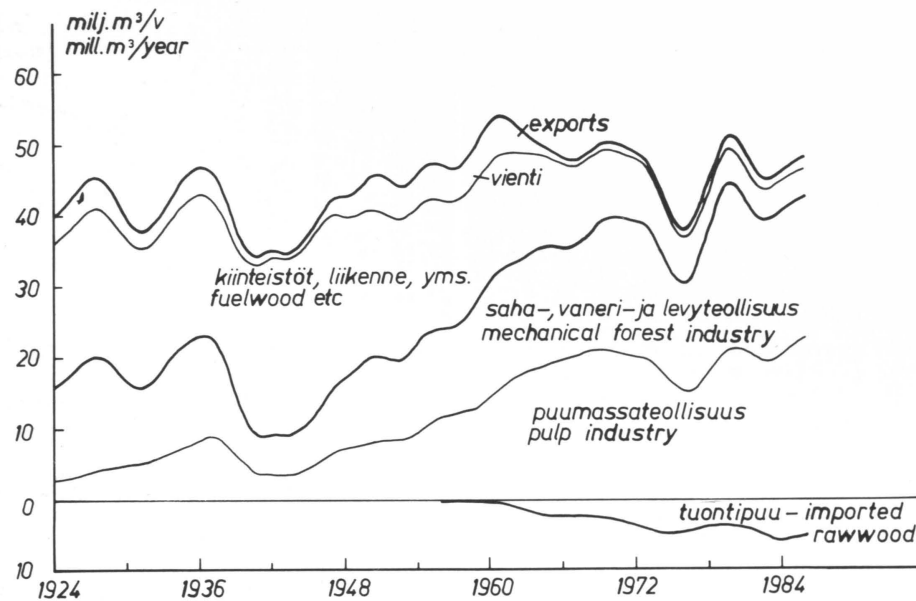
Suotuisat inventointitulokset ja mm. FAO:n Euroopan puutalouden kehitysarviot (1953) lupaamat menekkinäkymät panivat vireille tuotantotehon lisäämiseen tähtäviä investointihankkeita miltei kaikissa Suomen metsäteollisuusyrityksissä. Investointien rahoittamista auttoivat etenkin ns. Korean suhdanteen vuosien (1950-51) taloustulokset, myöhemmin 50-luvulla myös Maailmanpankilta (IBRN) saadut edulliset luotot.

Investoinnit kohdistuivat erityisesti puumassa- ja paperiteollisuuden toimialoille. Kuva 9 valaisee mekaanisen ja kemiallisen massateollisuuden tuotantotehon kasvua Suomessa vuosina 1950-1988. Siitä nähdään, että erityisen aktiivinen investointitoiminta kohdistui 12-vuotiskauson 1955-67, jolloin koko massateollisuuden kapasiteetti kasvoi n. 130 prosenttia. Lisäys oli

sulfiittiselluteollisuudessa	60 prosenttia
sulfaatti- ja puoliseluteollisuudessa	245 prosenttia
hioketeollisuudessa	86 prosenttia

Puumassa- ja paperiteollisuuden kasvu jatkui, tosin aiempaa loivempaan, myös 70- ja 80-luvulla. Alan yritysten investointeja rohkaisti tällöin muiden tekijöiden ohella Suomen EEC:n kanssa 1973 tekemä vapaakaup-

Kuva 10. Suomen puunkäytön rakenteen kehitys 1924–1986. Kolmen vuoden liukuvat keskiarvot. (Lähde: Metsätutkimuslaitos).
 Figure 10. Composition of wood utilization in Finland, 1924–1986. Three-year moving averages. (Source: Finnish Forest Research Institute).

pasopimus, joka edellytti talousyhteisön paperitullien poistamista Suomen vienniltä asteittain vuoden 1984 alkuun mennessä.

Kun myös mekaanisessa metsäteollisuudessa, vallankin puulevyteollisuudessa, toteutettiin samaan aikaan laajennuksia, metsäteollisuuden vuotuinen puuraaka-aineen tarve kasvoi 1955–67 n. 15 milj. m³:llä. Puun käyttö painottui kuitenkin voimakkaasti kuitupuuhun. Tätä puun käytön kasvua ja sen rakenteen kehitystä valaisee kuva 10.

Edellä kuvatun metsäteollisuuden kehityksen valossa käy ymmärrettäväksi se rajua muutos, joka tapahtui pyöreän puun viennissä 60-luvulla. Vientiin aiemmin mennyt puu ohjautui kotimaan teollisuuden käyttöön. Kuvasta 10 nähdään edelleen, että metsäteollisuus on saanut puuraaka-ainetta myös polttopuusektorilta, eräistä muista maaseudun puun käytön eristä, aiemmin metsään jääneestä hukkapuusta ja 1960-luvulta alkaen lisääntyneestä puuraaka-aineen tuonnista. Kuvasta ei ilmene varsin merkittävä saha- ja vaneriteollisuuden jätetepuun tehostunut raaka-aineena hyödyntäminen. Hakkuupoistumaa suurentamaton metsäteollisuuden ensiasteinen puun käyttö on Kuuselan (1974, s. v–vi)

mukaan lisääntynyt 1955–70 n. 18 milj. m³:llä. Ensi- ja toisasteinen puun käyttö on metsäteollisuudessa lisääntynyt em. jaksossa 22 milj. m³:stä 42,5 milj. m³:iin.

63. Viennin organisaatio

631. Viejät

Kuitupuun ja kaivospölkkyjen vientiä harjoittavien yritysten koostumus on tutkittu vuosien 1958–63 tilanteessa, ts. ajanjaksona, jolloin viennissä tapahtui suuria muutoksia. Perusjoukon muodostavat em. jaksossa viennitilenssin saaneet elinkeinonharjoittajat. Yritykset jaettiin viiteen ryhmään:

	yritysten luku
1) metsähallitus	1
2) metsänomistajain kaupalliset järjestöt	3
3) metsäteollisuusyritykset	21 (24)
4) ulkomaisten tuojien Suomeen perustamat "bulvaaniyritykset"	4 (15)
5) muut – enimmäkseen yksityisiä pienyrityksiä	92 (349)

Ryhmiin 2 ja 3 on sisällytetty vain suhteellisen laajalla alueella toimivia yrityksiä. Paikalliset sahaliikkeet ja metsäomistajain yhteenliittymät on viety ryhmään 5. Suluissa olevat luvut osoittavat pyöreän puun viejien kokonaismäärää, kun otetaan huomioon muutkin tavaralajit kuin paperipuu ja kaivospölkkyt (tukit, pylväät, visa- ja lainekoivu ym.).

Voidaan havaita, että viejien joukko on ollut melko suuri ja monikirjava ja että suuri osa viejistä on omistautunut po. ajanjaksona muiden tavaralajien kuin kaivospuun ja paperipuun vientiin. Melkoinen osa ryhmän 5 yrityksistä on ollut "suhdanveijjiä", jotka ovat tulleet markkinoille vain noususuhdanteen aikoina (Tuhkanen 1958, s. 27). On mahdollista, että ko. jaksossa eräiden vuosien (1961 ja 1962) suuret vientimäärät liioittelevat yritysten lukua pitkän ajan keskiarvoja ajatellen. Toisaalta voidaan mainita, että kansanhuoltoministeriö oli vuonna 1945 hyväksynyt kaivospölkkyjen viejiksi 111 elinkeinonharjoittajaa.

Tutkimuksessa selvitetiin myös puumäärän jakautuminen em. ryhmiin. Kun talousneuvosto oli selvittänyt vastaavan jakautuman ajalta 1952–57 (Talousneuvoston ... 1958), on käytettävissä viennin jakautuminen em. ryhmien kesken 12-vuotisjaksolta 1952–63. Tulokset esitetään sadanneksina taulukoissa 6. On mahdollista, että ryhmitteily on suoritettu hiukan eri perusteilla po. vuosijaksoina. Keskiarvot on sen vuoksi laskettu erikseen vuosille 1952–57 ja 1958–63.

Havaitaan, että ryhmän 5, so. suhteellisen pienten yksittäisyriyten osuus on ollut hyvin selvästi muita suurempi kumpanakin vuosijaksossa. Ryhmät 1–3 ovat olleet melko tasaväkisiä vietyjä puumääriä ajatellen. Tuoja- maista käsin organisoitujen "bulvaanien" (ryhmä 4) osuus on ollut vain 4–5 prosentin kertalukua. Pyöreän puun vienti on siis tapahtunut valtaosalta kotimaisten yritysten toimin.

Ehkä yllättävin havainto on, että metsäteollisuus on runsaalla kolmanneksella osallistunut kaivos- ja paperipuun vientiin 60-luvun alkuvuosina, jolloin huoli teollisuuden puuraaka-aineen saannista jo laajasti tiedostettiin.

Viejäkunnan heterogeenisuus tekee ymmärrettäväksi sen heikon järjestäytymisen. Kaivospuun viejien yhteiselin, Suomen

Propsinviejien yhdistys perustettiin 1930-luvun alussa ja Pylväänviejät ry 1941. Vuonna 1938 perustettiin edellä mainittuja laaja-alaisempi Suomen Pyöreänpuutavaran Viejät r.y., jonka käytännön toiminta kohdistui kuitenkin vain kuitu- ja kaivospuun vientiin.

Tuskin millään pyöreän puun viennin toimialalla on saatu aikaan kiinteää yhteistoimintaa em. yhdistysten perustamisen jälkeenkään. Ehkä merkittävin saavutus oli kaivospuun viejien 1936–37 tekemä sopimus minimihhinnoista ja yhteistoiminta Exportlesin kanssa vientimäärien rajoittamisesta hintatason vakauttamiseksi (Saxén 1938).

Seuraavassa luvussa käsitellään julkisen vallan myötävaikutuksella toteutunutta yhteistoimintaa toisen maailmansodan aikana ja välittömästi sitä seuranneina vuosina.

632. Markkinointikanavat

Markkinointikanavan loppupäässä ovat eri tavaralajien – tukit, pylväät, kuitupuun ja kaivospuun – käyttäjät. Sahateollisuuden toimialalla nämä ovat yleensä pienyrityksiä. Pylväiden käyttäjäkunta koostuu yksityisistä ja julkisista lennätinyrityksistä. Kuitupuun käyttäjät – sellu- ja paperiteollisuuden yritykset – samoin kuin hiilikaivosyhtiöt ovat järjestään suuryrityksiä.

Heterogeenista, lukuisaa viejäjoukkoa vastassa on siis eri toimialoilla yleensä homogeenisempi ja useimmiten vähälukuinen ostajakunta. Tämä asetelma on entisestään korostunut toisen maailmansodan jälkeen, jolloin hiilikaivokset on useissa maissa kansallistettu (esim. UK:n The National Coal Board) ja puutavaran ostot joko tämän johdosta tai muutoin keskitetty (mm. UK:n Timber Control, Puolan, Tšekkoslovakian ja Unkarin valtiolliset ostoyhtymät).

Ennen toista maailmansotaa oli kuitenkin tavallista, että käyttäjän ja viejän välissä oli tuoja, importööri, joka yleensä ostajamaan agentin välityksellä solmi kaupat viejän kanssa. Myös viejä käytti useimmiten agentin palveluksia. Poikkeuksena olivat eräät paperipuun suurostajat, joilla oli Suomessa ostokonttorit pitämässä yhteyttä viejiin ja tekemässä ostosopimuksia näiden kanssa. Vastaavasti eräät suurviejät tekivät kaupat importöörin kanssa tämän agentin välityksellä käyttämättä suomalaisen agentin palveluksia.

Taulukko 6. Eri viejäryhmien osuudet Suomen kaivospuun ja kuitupuun viennissä 1952–1963.
Table 6. The contribution of various groups of enterprises to Finnish exports of pitprops and pulpwood in 1952–1963.

Viejiä - Exporter	Vuosi - year											Keskimäärin - Average		
	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1952-1958	1957-1963
	prosenttia - per cent													
Kaivospuu - Pitprops														
1. Metsähallitus	4,0	36,5	15,7	21,2	18,0	16,2	23,3	20,1	8,5	20,6	14,1	46,1	17,7	17,9
2. Metsänomistajain kaupall. järjestöt	37,5	7,4	9,2	15,5	20,4	21,0	34,8	31,0	15,4	13,1	22,6	20,4	19,5	22,7
3. Metsäteollisuusyritykset	15,5	14,3	20,4	13,7	19,1	19,2	20,9	19,9	35,7	25,6	38,2	17,8	16,8	27,8
4. Tuojien Suomessa toimivat ostoelementit	1,8	-	4,6	6,8	7,2	2,9	7	-	-	-	-	-	4,2	-
5. Yksityiset välittäjät	41,2	41,8	49,8	42,8	35,3	40,7	21,0	29,0	40,4	40,7	25,1	15,7	41,8	31,6
1-5. Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Kuitupuun - Pulpwood														
1. National Board of Forestry	1,3	25,4	6,6	29,4	23,0	9,8	21,8	18,5	9,2	14,7	16,1	15,2	15,0	15,0
2. Forest owners' commercial organizations	14,1	15,5	24,1	13,6	23,2	32,9	20,0	17,3	27,5	14,1	29,3	38,7	19,8	23,5
3. Companies engaged in forest industry	5,9	7,1	9,6	12,6	11,2	23,4	14,2	24,8	14,2	15,9	10,0	2,4	10,9	15,0
4. Importers' purchasing offices in Finland	-	0,9	11,6	4,0	9,5	6,1	0,1	0,4	2,0	1,9	0,9	0,8	5,2	1,2
5. Private middlemen (exporters)	78,7	51,1	48,1	40,4	33,1	27,8	43,9	39,0	47,1	53,4	43,7	42,9	49,1	45,3
1-5. Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Suursodan jälkeen markkinointikanavia on pelkistynyt erityisesti ostajamaissa edellä kerrotun valtiollistamisen ja muun keskittymisen johdosta; välikäsi tuoja on jäänyt pois. Suomessa toimineet suurkäyttäjien ostokonttorit poistuivat niin ikään, joskin näiden ja suurimpien tuontiagentuurien edustajia toimi vielä 50-luvulla (Tuhkanen 1955, s.31).

64. Julkisen vallan vientipolitiikka

Valtio on vaikuttanut Suomessa pyöreän puun vientiin mm. asettamalla vientitulleja sekä perimällä viejiltä suhdannepidätyksiä ja vientimaksuja. Toisen maailmansodan aikana ja useina vuosina sen jälkeen vienti oli julkisen vallan säännöstelemää. Lisäksi valtio on puuttunut ainakin välillisesti vientiä koskeviin kauppatapeihin, erityisesti vientimittaukseen.

Edellä esitetty luettelo antaa vaikutelman valtion roolista lähinnä pyöreän puun viennin vaikeuttajana. Kuitenkin myös eräitä selvästi vientiä edistäviä toimia voidaan kirjata.

641. Tullit ja vientimaksut

Pöntynen (1932) toteaa, että jokseenkin kaiken pyöreän puun viennin yhteydessä kannettiin 1920-luvulla tullia ja kymmenluvun alkuvuosina (vuoteen 1923) myös vientimaksua. Niiden suuruus tukkien, kaivospölkkyjen ja paperipuun osalta ilmenee taulukosta 7. Voidaan panna merkille, että em. maksujen yhteinen osuus vientihinnasta oli 1920-21 merkittävä, 13-34 prosenttia, mutta laski sitten nopeasti vientimaksun 1924 poistuessa.

Vuoden 1919 tullitariffikomitealla näyttää olleen tulleja ehdottaessaan elinkeinopoliittinen tarkoitus; oli pyrittävä siihen, että puu jalostetaan kotimaassa (Komiteanmietintö 1933:3, s. 17). Mainittavasta tämän suuntaisesta vaikutuksesta ei kuitenkaan vuoden 1922 jälkeen voida puhua.

Vientimaksua kannettiin pyöreästä puusta myös Korean suhdanteen aikana 1951-52. Tällöin oli pyrkimyksenä inflaation hillitseminen ja suhdanteiden tasoittaminen - kaikkia vientimaksuja ei kylläkään palautettu viejille. Vastaavanlaisia pidätyksiä kannettiin myös vuosien 1957 ja 1967 devalvaatioiden yhteydessä.

Taulukko 7. Tullin ja vientimaksujen osuus eräiden puuntavaralajien vientiarvoista (fob) 1920-1930 Pöntynen (1932) mukaan.

Table 7. The share of duty and export charge of the export value (fob) in 1920-1930 according to Pöntynen (1932).

Vuosi - Year	Tulli - Duty mk/m ³	Vientimaksu - Export charge mk/m ³	Yhteensä - Total % vientihinnasta % of the export value
Sahatukit - Sawlogs			
1920	5	35	33,9
1921	5	25	26,2
1922	5	4	6,7
1923	5	4	5,8
1924	5	-	3,4
1925	5	-	3,0
1930	5	-	3,3
Kaivospölkkyt - Pitprops			
1920	6	15	23,7
1921	6	10	12,6
1922	2	4	5,0
1923	2	4	4,2
1924-1930	2	-	1,5
Paperipuu - Pulpwood			
1920	6	15	19,6
1921	6	10	13,2
1922	2	4	5,1
1923	2	4	3,9
1924-1930	2	-	1,3

642. Muu vientipolitiikka

Aiemmin on todettu, että maailmanpula 1929-32 aiheutti jyrkän supistumisen pyöreän puun ja puunjalosteiden viennissä, mikä ilmeni mm. työttömyytenä metsä- ja puutalouden toimialoilla. Pulan vaikutusten lieventämiseksi laadittuihin elvytysohjelmiin liittyi myös pyrkimys lisätä polttopuun ja pienen ainespuun menekkiä ja edistää metsänhoitoa - huomattakoon, että vuoden 1928 yksityismetsälain edellyttämät keskusmetsäseurat ja metsänhoitolautakunnat olivat aloittaneet toimintansa vuonna 1929.

Paljolti juuri pienpuun menekin edistämistä varten vuonna 1931 asetettu pienpuukomitea painotti mietinnössään (Komiteanmietintö 1933:16, s. 110-111) kaivospuun viennin

merkitystä tällöin vielä vähäisen mäntypaperipuun menekin täydentämiseksi. Komitea totesi alalla vallitsevan kilpailun ja suositteli mm. vaihtokauppoja rinnakkaisesti kivihien ostojen kanssa. Mietinnössä todetaankin kivihiltä käyttävän fautatielaitoksen ja kaivospuuta vievän metsähallituksen tehneen tällaisia ”kytkykauppoja”. Yhteen käyttäjä- ja viejäyritykseen rajoittuvalta vaihtokauppa-toiminnalta ei kuitenkaan voinut odottaa merkittäviä tuloksia.

Kiinteämmin liittyi pyöreän puun vientipolitiikka 19.11.1925 asetetun paperipuunvientikomitean työhön. Sen tuli toimeksianton mukaan tutkia paperipuun viennin kansantaloudellista ja sosiaalista merkitystä ja tehdä tutkimustensa perusteella tarpeellisia ehdotuksia asiassa. Komitean asettamisen taustalla oli huoli siitä, että 20-luvulla voimakkaasti (n. 70 %) kasvanut paperipuun vienti saattaisi vaarantaa kotimaisen massa- ja paperiteollisuuden puuraaka-aineen saannin ja po. teollisuuden kasvumahdollisuudet.

Komitea käsitteli melko laajasti paperipuun käyttöä, so. teollista käyttöä, vientiä, maan paperipuutasetta sekä kilpailuasemaa po. toimialoilla, ynnä viennistä koituvia etuja ja haittoja metsänomistajille ja teollisuudelle. Se ei kuitenkaan mietinnössään (1933:5) ehdottanut konkreettisia toimia viennin rajoittamiseksi. Kotimaisen paperiteollisuuden kilpailu- ja puustamaksukykyä olisi edistettävä valtionrautateiden tariffipolitiikalla ja myöntämällä teollisuudelle helpotuksia ulkomailta ostettavien koneiden tuontitulleista. Mietintöön sisältyi myös arvoituksellinen lausuma; jos paperipuutase huononee, hallitus voisi harkita vientikieltoa ja samalla puuntuontikieltoa ja korvausta metsänomistajille puun hintojen alenemisen johdosta.

Toinen maailmansota (1939–45) merkitsi monien perinteisten kauppayhteyksien katkeamista vihollisuuksien ja merenkulun esteiden vuoksi. Maan koko talouselämä, pyöreän puun vienti mukaan luettuna, saatettiin julkisen vallan säännöstelyyn. Se perustui aluksi sotatilalakiin (303/30), jota vuonna 1939 muutettiin kahdesti (297/39 ja 383/39), ja vuoden 1941 toukokuusta lakiin talouselämän säännöstelystä poikkeuksellisissa oloissa eli ns. valtalakiin (303/41).

Pyöreän puun vientiin liittyneistä erityistoimista mainittakoon ensinnäkin valtioneuvoston päätös (VNP) 6.3.1941 (167/41) pa-

peripuuvaluuskunnasta, jonka tehtävänä oli mm.

- ohjata paperipuun ostoja ja hakkuiden alueellista sijoittamista
- antaa ulkomaankaupan valtuuskunnalle lausuntoja ja tehdä ehdotus paperipuun vientimääristä ja laatia suunnitelma niiden hankkimiseksi
- seurata metsähallituksen toimintaa vientipaperipuun kokoajana ja yksinmyyjänä.

Valtuuskunnan yhdeksästä jäsenestä maatalousministeriö, kansanhuoltoministeriö ja metsähallitus nimesi kukin yhden. Muut kuusi edustivat metsänomistajia, metsäteollisuutta ja metsätyöntekijöitä siten, että kukin em. intressipiirien keskusjärjestöistä sai ehdottaa kaksi jäsentä. Tämän mukaan kuitupuun vientimyynnit oli keskitetty metsähallitukselle.

Sekä valtakia että pyöreän puun vientiä koskevia säädöksiä muutettiin sodan aikana useita kertoja. Muuan olennainen muutos toteutettiin 10.6.1943 annetulla VNP:llä (506/43) eräiden havupuutuotteiden säännöstelystä ja luovutusvelvollisuudesta. Sen mukaan paperipuun, kaivospölkkyjen, havutukkien ja pylväiden tuotantoa ja vientiä saivat harjoittaa vain kansanhuoltoministeriön (KHM) hyväksymiin keskusyhteisöihin ja niiden jäsenyhtymiin kuuluvat elinkeinonharjoittajat. KHM:n päätös 10.1.1944 (26/44) sisälsi tarkempia määräyksiä näistä ”ostajarenkaista”, jotka maailmansotien välisenä kautena ja jo sitä ennen olivat olleet punainen vaate metsänomistajille. V. 1942 perustettu Maataloustuottajain Keskusliiton (MTK:n) metsävaltuuskunta arvostelikin voimakkaasti maan hallitusta näistä järjestelyistä (MTK:n metsävaltuuskunnan toimintakertomus 1943, s. 18–19 ja 1944, s. 3–4).

Suursodan jälkeen pyöreän puun vienti sai korostetun merkityksen. Oli akuutti tarve saada ulkomaan valuuttaa valtiolle langenneiden velvoitusten (sotakorvausten, jälleerakennuksen, kansanhuollon) täyttämiseksi. Toiseksi puulla oli kansainvälisten kauppayhteyksien auettua suuri kysyntä. Pyöreää puuta oli myös mahdollista saada markkinoille nopeammin kuin puunjalosteita.

Ulkomaankauppaa käytiin sodan jälkeen laajasti valtioiden välisiin sopimuksiin perustuen ja bilateraali pohjalla. Tämä käytäntö edellytti viranomaisilta sitoumuksia sovittujen tavaraerien toimittamisesta. Näin kaup-

papoliittiset syyt sekä tarve varmistaa valuuttojen nopea virtaaminen Suomen Pankkiin puolsivat pyöreän puun viennin säännöstelyn jatkamista vielä sodan päätyttyäkin. Valtalaki antoi siihen valtuudet.

Erityisen mielenkiinnon kohteena oli sodan jälkeen *kaivospuu*, jonka tarve hiilen-tuottajamaissa oli poikkeuksellisen suuri. Sen vientiin saamista pyrittiin tehostamaan mm. VNP:llä 28.6.1945 (600/45), jossa ”maan talouselämälle tärkeää vientiä varten” kielletään kaivospuun käyttäminen raaka- tai polttoaineeksi ilman KHM:n lupaa. Lisäksi KHM vahvisti 6.7.1945 erityisen kaivospuun hakkuuohjelman, jonka toteuttamiseksi luvattiin tiettyjä hinta- ym. etuja niille, jotka saattoivat toimittaa kaivospuuta luovutuspaikoille 1.10.1945. Huomattakoon, että Euroopan sota oli päättynyt 8.5.1945. Suomi pyrki näin käyttämään ensimmäistä mahdollista tilaisuutta avautuneilla kaivospuumarkkinoilla.

Puun saanti vientiin ja kotimaan tarpeisiin katsottiin sodan jälkeen niin tärkeäksi, että julkisen vallan toimin laadittiin hakkuuvuosille 1945/46 ja 1946/47 tavaralajikohtaiset hakkuuohjelmat, joiden toteuttamiseksi säädettiin laki puun saannin turvaamiseksi (325/45). Siinä määrättiin metsänomistajille luovutusvelvollisuus, jonka toimeenpanoa varten luotiin kuntaportaan ulottuva erityisorganisaatio. Järjestelmään kuului myös hintasäännöstely enimmäishintojen muodossa. Puun hankinnan valtakunnallinen johto keskitettiin yhdelle ministerille, jonka alaisena metsäasiain keskusjohto ja KHM:n puu- ja polttoaineosasto eri neuvottelukuntien avustamana hoiti käytännön toimet. Eduskunta ei 1947 uudistanut em. lainsäädäntöä enää hakkuvuodeksi 1947/48.

Vuoden 1948 valtalaista (971/48) pyöreän puun vientisäännöstely jätettiin pois metsänomistajain vaatimuksesta. Seurasi viennin voimakas kasvu 1949–51. Lukuisia tuloksettomia aloitteita säännöstelyn palauttamiseksi tehtiin vuosina 1949 ja 1950 erityisesti Suomen Pankin taholta. Vuoden 1951 vakauttamisohjelman yhteydessä (Komiteanmietintö 1951:13, s. 191–194) asiaan puuttui myös talouspoliittinen suunnitteluneuvosto (TPSN). Se piti säännöstelyä tärkeänä, jotta

- voidaan riittävän tehokkaasti valvoa maan etuja kauppasopimusneuvotteluissa mm. antamalla

sitoumuksia puukiintiöistä ulkomailta hankittavan hiilen, teräksen ym. vastikkeeksi

- voidaan estää valuuttasäännöstelyn kiertäminen, jota oli todettu erityisesti Pohjois-Suomesta Ruotsiin tehdyissä puukaupoissa.

TPSN ehdotti, että vientiä valvomaan asetetaan lisenssiviraston yhteyteen erityinen toimikunta, jossa metsäomistajilla on enemmistö. Säännöstelyvaltuudet otettiin vuoden 1951 valtalakiin (652/51), ja 3.1.1952 annettiin 10.1.1952 voimaan tullut VNP pyöreän puutavaran viennin valvonnasta. Sen mukaisesti hallitus asetti lisenssiviraston yhteyteen *pyöreän puutavaran vientitoimikunnan* (PPVT). Sen puheenjohtajana tuli toimimaan ulkoasiainministeriön ja varapuheenjohtajana Suomen Pankin edustaja. Neljästä jäsenestä yksi edusti metsähallitusta ja kolme yksityismetsänomistajia. Pyöreän puun vientiä koskeva hakemus oli viejän osoitettava lisenssitoimikunnalle, jonka tuli hankkia siitä PPVT:n lausunto. Lisenssitoimikunta oli ratkaisussaan sidottu tähän lausuntoon. Jos kuitenkin lausuntoon liittyi vähintään kolmen asian käsittelyyn osallistuneen jäsenen eriävä mielipide ja jos enemmistön päätös oli ristiriidassa maan tärkeiden kaupallisten etujen kanssa, vientilupapäätös oli saatettava 14 päivän kuluessa valtioneuvoston ratkaistavaksi.

Vientiin liittyvää valuutan valvontaa tehostettiin 15.1.1953 annetulla VNP:llä (16/53) valuutan säännöstelystä. Asetuksella lisenssivirastosta 29.6.1953 (286/53) PPVT säädettiin asetettavaksi kauppa- ja teollisuusministeriöstä. Kun valtakia ei 1955 hyväksytty, pyöreän puun vientisäännöstely toteutettiin vuoden 1956 aikana lailla ulkomaankaupan turvaamiseksi (549/55). Vuoden 1957 alussa palattiin jälleen aiempaan käytäntöön. Säännöstely oli kuitenkin jatkuvan arvostelun kohteena, ja hyväksyessään valtalin vuodelle 1958 eduskunta siihen liittämässään ponnassa edellytti puolueettoman tutkimuksen suorittamista pyöreän puun viennin valvonnan tarkoituksenmukaisuudesta.

Valtioneuvosto määräsi tutkimuksen suorittajaksi talousneuvoston, joka asetti 22.2.1958 sitä varten erityisen jaoston. Selvittääkseen eri intressipiirien näkemykset, jaosto pyysi näiden edustajilta lausuntoja erityisesti siitä oliko säännöstely aiheuttanut va-

hinkoa kansantaloudelle ja oliko PPVT:n työskentely johtanut joidenkin viejäryhmien puolueelliseen kohteluun. Saaduista vastauksista ilmeni, että metsähallitus ja yksityismetsätalouden edustajat näkivät PPVT:n toiminnan myönteisenä ja puolsivat sen jatkamista. Arvostelua tuli metsäteollisuuden ja yksityisten viejien taholta. Se kohdistui osaksi itse säännöstelyyn, jonka katsottiin hidastavan kauppatoimintaa ja rohkaisevan ostajia renkastamaan. Sen lisäksi arvosteltiin metsänomistajien hallitsevaa asemaa PPVT:ssa. Kriittisimmät arvostelijat katsoivat säännöstelyn viimeaikaisessa muodossaan aiheuttaneen vahinkoa kansantaloudelle. He eivät myöntäneet sen edistäneen edes hintatason vakauttamista, jota oli pidetty järjestelmän keskeisenä tavoitteena. PPVT esitti vastaväitteitä arvostelun johdosta ja piti – korostan monikirjavan viejäjoukon alttiutta hintapaineille – säännöstelyä tarpeellisena erityisesti hintavalvonnan kannalta.

Jaosto ja sen lausunnon perusteella talousneuvosto ehdotti viitisäännöstelyn jatkamista, mutta samalla eräitä muutoksia PPVT:n kokoonpanoon ja säännöstelyyn muutoinkin. Kokoonpanoa ehdotettiin muuttavaksi siten, että toimikuntaan tulisi ulkoasiainministeriön, kauppa- ja teollisuusministeriön ja Suomen Pankin nimeämien jäsenten lisäksi kolme yksityisten metsänomistajain sekä viisi viejien edustajaa. Viejien edustajista yksi edustaisi metsähallitusta, yksi Metsäliittoa, yksi metsäteollisuutta ja kaksi yksityisiä viejiä. Lisäksi talousneuvosto toivoi aiempaa enemmän joustavuutta toimikunnan työhön. Se voisi toteutua siten, että PPVT valitsisi keskuudestaan kuusijäsenisen työvaliokunnan ja toimikunta käsitelisi vain ne hakemukset, joista työvaliokunta ei ollut yksimielinen tai milloin yksikin työvaliokunnan ulkopuolinen jäsen sitä vaati (Talousneuvosto 1958, s. 22). Talousneuvoston muutos ehdotukset toteutettiin 15.1.1959 annetulla VNP:llä (5/59) lisenssiviraston ohjesäännön sisältävän VNP:n muuttamisesta ja lailla ulkomaankaupan ja maan talouselämän turvaamisesta 1957 annetun lain (446/57) muuttamisesta (503/59). Se oli voimassa vuoden 1961 loppuun.

Suomen assosioituminen Eftaan 1961 muutti pyöreän puun viennin valvonnan luonnetta. Kysymys ei enää ollut varsinaisesti lisenssistä, vaan viennin tarkkailuilmoituk-

sesta, joka annettiin lisenssivirastolle. PPVT muuttui neuvoa antavaksi elimeksi.

On jo todettu, että pyöreän puun vienti supistui 60-luvun alkupuoliskolla jyrkästi ja Suomi muuttui kymmenluvun jälkipuoliskolla suureksi puuraaka-aineen tuojaksi. Vientin valvonta menetti samalla merkitystään, mikä ilmeni myös valvonnan muodoissa. Vielä vuoden 1974 laissa (162/74) maan ulkomaankaupan ja taloudellisen kasvun turvaamisesta säädettiin, että lisenssiviraston tuli pyöreää puuta vietäessä hankkia ennen hyväksymismerkintää PPVT:n lausunto, mutta vuonna 1978 annetulla asetuksen muutoksella (1064/78, 22.12.) tämä velvoitus poistettiin. Vuoden 1978 lopussa myös PPVT lopetettiin.

Julkinen valta on puuttunut myös pyöreän puun *vientimittaukseen*, jossa vielä 20-luvulla vallitsi suuri kirjavuus. Aloite terveen mitauskäytännön aikaansaamiseksi tehtiin kuitenkin viejien, ulkomaisten ostajien ja kaupakamarien taholta. Etenkin Vaasan kaupakamari oli aktiivinen asiassa. Virallisesti uudistus lähti liikkeelle Keskuskauppakamarin valtionvarainministeriölle 10.7.1928 osoittamalla kirjelmällä. Siinä viitataan ulkomaisilta toiminimiltä ja oman maan paikallisilta kaupakamareilta tullessiin pyyntöihin sopivien henkilöiden nimeämiseksi eräiden proprierien mittaamiseen ja korostetaan että,

- mittausmenetelmiä tulisi ryhtyä standardisoimaan
- olisi nimettävä alaa tuntevat henkilöt mittausta suorittamaan.

Mittaustapojen yhdenmukaistaminen edellytti tutkimuksia, joita ryhtyi suorittamaan Metsätieteellinen Tutkimuslaitos (nyk. Metsätutkimuslaitos) valtioneuvoston myönnettyä määrärahan Keskuskauppakamarin esityksestä.

Seuraava konkreettinen toimenpide oli Keskuskauppakamarin puunmittauslautakunnan asettaminen 15.5.1929. Siihen nimesi Keskuskauppakamari kaksi jäsentä, Metsätieteellinen Tutkimuslaitos, Puutekniikan Tutkimuksen Kannatusyhdistys ja Suomen Propsinviejien Yhdistys kukin yhden. Se ehdotti perustettavaksi *Keskuskauppakamarin Pinotavaranmittauslautakunnan*, jonka tuli 6.5.1935 hyväksytyjen sääntöjen mukaan

- toimia pinotavaran vientimittauksen yhdenmukaistamiseksi
- tutkia ja hyväksyä liikkeet ja henkilöt, jotka voivat harjoittaa Suomessa ammattimaista pinotavaran mittausta Keskuskauppakamarin hyväksymänä mittaajina.

Sääntöjen 3 §:n mukaan lautakunta saattoi julistaa Keskuskauppakamarin hyväksymäksi mittaajaksi ”pinotavarakaupan alalla asian- tuntemusta saavuttaneen ja siinä kaupassa vaikiintuneisiin tapoihin täysin perehtyneen mittaajan”. Lautakunnan tuli myös pitää luetteloa hyväksymistään mittaajista ja valvoa heidän toimintaansa.

Keskuskauppakamari oli 22.5.1933 asettanut kolmimiehisen pienen pyöreän puun asi- antuntijalautakunnan, joka laati ehdotuksen mittaajien ohjesäännöksi. Tämän lautakunnan tehtäväksi tuli myös mittaauksessa syntyvien erimielisyyksien käsittely. Käytännössä erimielisyydet kuitenkin ratkaistiin ostajan ja viejän välisissä suorissa neuvotteluissa.

Näin luotu mittausjärjestelmä toimi koko lailla moitteettomasti. Valtio tuli kuitenkin kuvaan toisen maailmansodan jälkeisinä säännöstelyvuosina. Valtioneuvoston päätöksellä 1947 (440/47) puuasiamiestoimesta ja käyttöpuun mittaustoiminnasta vientikaupassa ylimmäksi mittausta valvovaksi viranomaiseksi määrättiin kansanhuoltoministeriö. Tämä poikkeusajan valtuuksiin perustunut säädös korvattiin v. 1952 annetulla lailla (473/52) ja asetuksella (474/52) käyttöpuun mittaustoimesta vientikaupassa. Laki uudistettiin 1955 annetulla lailla, kunnes v. 1982 säädettiin laki raakapuun mittauksesta ja valvontatoimesta vientikaupassa (912/82). Sen avulla vientimittaus pyrittiin sovittamaan muuttuneisiin kuljetus- ym. oloihin. Sillä mm. tehtiin mahdolliseksi sisämaassa teiden varsilla tapahtuva vientipuun mittausta mikä palveli etenkin autokuljetuksin Ruotsiin tapahtuvaa pyöreää puun vientiä.

Vuodesta 1952 ylimpänä vientimittausta valvovana viranomaisena toimii kauppa- ja teollisuusministeriö. Keskuskauppakamarilla on kuitenkin edelleen johtava rooli mittaustoimen käytännöllisessä hoitamisessa.

65. Metsänomistajat ja pyöreän puun vienti

651. Toiminta viejänä

Metsänomistajain piirissä heräsi jo viime vuosisadan puolella intressi pyöreän puun vientiin. Se lähti ensi sijassa markkinointipoliittisista vaikutteista. Industrialismin myötä alkanut puun menekki tavallaan yllätti yksityisen metsänomistajan. Hänen tietonsa markkinoinnista, hinnoista ym. olivat puutteelliset ja hän tunsii itsensä avuttomaksi neuvottelevana osapuolena. Heräsi ajatus saada puukauppa ”omiin käsiin” yhteistoiminnan avulla.

Tässä yhteydessä ei ole tarvetta kuvailla yksityiskohtaisesti metsänomistajain kaupallisen yhteistoiminnan historiaa ja muotoja, sillä aihetta on aiemmin käsitelty laajasti kirjallisuudessa (ks. esim. Zetterberg 1983). Todettakoon vain, että osuustoiminnan voitaessa alaa maataloudessa Pellervo-Seura teki jo vuosisadan alussa aloitteita sen ulottamiseksi myös metsätalouteen paljolta juuri puun markkinoinnin merkeissä. Ensimmäinen konkreettinen tulos monista suunnitelmista ja yrityksistä oli vuonna 1921 perustettu *Metsänomistajain Metsäkeskus Oy*, jolle vähän myöhemmin perustettiin 11 maakunnallista tytäryhtymää. Tarkoitus oli, että Metsäkeskus markkinoi pääasiassa vientiin tytäryhtymien valmistamaa sahatavaraa ja niiden toimittamaa pyöreää puuta. Näin tapahtuikin. Järjestön toiminta herpaantui kuitenkin 20-luvun lopussa alkaneen maailmanpulan kourissa. Vain Metsäkeskus ja neljä tytäryhtymää jatkoi toimintaansa 30-luvun jälkipuoliskolla. Metsäkeskuksen rinnalle perustettiin 1933 Maataloustuottajain Keskuksen metsänmyyntiosasto, joka välitti vientiin erityisesti metsänhoitoyhdistysten hankkimia paperi- ja kaivospuueriä. Vuonna 1934 metsänmyyntiosasto muutettiin *Metsäliitto Oy*:ksi. Toisen maailmansodan jälkeen (1947) tämä suppealla omistuspohjalla toimintanut yritys organisoitiin metsänomistajain suoraan jäsenyyteen perustuvaksi *Osuuskunta Metsäliitoksi*. Se sai innoitustaan vastaanoton metsänomistajien taholta, sillä jo 1949 Osuuskunta Metsäliitossa oli n. 52 000 jäsentä. Aiemmin mainittu Metsänomistajain Metsäkeskus kytkettiin 1945 yhteistoimintaan Metsäliiton kanssa yhteisen toimitusjohtajan

kautta ja 1948 sen puutavaran hankinta ja kauppa siirrettiin Osuuskunta Metsäliitolle (Zetterberg 1983, s. 100–101).

Osuuskunta Metsäliitto jatkoi pyöreän puun vientiä. Sillä oli osittain jo Metsäliitto Oy:n rakentama alueorganisaatio, joka monin paikoin käytti metsänhoitoyhdistysten hankintapalvelua. Osuuskunnan perustamisen yhteydessä oli kuitenkin ilmaistu tarve laajentaa metsänomistajain puukaupallista yhteistoimintaa metsäteollisuuden alueella. Jo 40-luvun lopulla Metsäliitto hankki omistukseensa kaksi sahaa ja 1952 vaneritehtaan Hämeenlinnasta. Vuonna 1953 se tuli vähemmistöosakkaaksi Kemi-yhtiöön ja osti vähän myöhemmin samana vuonna Wärtsilä-Selluloosa Oy:n tehtaat Äänekoskelta. Teollista toimintaa varten oli samana vuonna perustettu Metsäliiton Selluloosa Oy, jossa Metsäliitto omisti osake-enemmistön.

Tästä alkaen mielenkiinto Metsänomistajain puukaupallisessa toiminnassa painottui metsäteollisuuteen. Rakennettiin joukko mekaanisen sekä sellu- ja paperiteollisuuden yksiköitä ja ostettiin eräitä jo toiminnassa olevia tehtaita. Samalla puun hankinta, joka kasvoi 1948–80 n. 0,8:sta 7,1 milj. m³:iin, oli suunnattava lisääntyvässä määrin Metsäliitto-Yhtymän (tämä nimitys omaksuttiin vuonna 1973 eräiden organisaatiomuutosten jälkeen) omille tehtaille. Periaatteellisessakin mielessä merkittävä askel otettiin vuonna 1985, kun G.A. Serlachius Oy ja Metsäliitto-Yhtymä fuusioitiin Metsä-Serla Oy:ksi.

Teollisen toiminnan laajentuessa pyöreän puun vienti jäi taka-alalle ja loppui 70-luvun puolivälissä miltei kokonaan. Metsänomistajain Metsäkeskuksen vientiin välittämä puumäärä nousi 1922–27 vajaasta 5 000:sta noin 130 000:een kiintokuutiometriin, mutta väheni suuresti sen jälkeen. Metsäliitto Oy:n perustamisesta lähtien viedyt puumäärät (miltei kokonaan paperi- ja kaivospuuta) kehittyivät vuosikeskiarvoina Zetterbergin (1983, s. 100–101) mukaan seuraavasti:

1934–39	0,2 milj. k-m ³ ¹⁾
1946–50	0,3 ”
1951–60	0,3 ”
1961–70	0,5 ”
1971–73	0,2 ”

1) Zetterberg on käyttänyt mittayksikkönä miljoonaa kuutiometriä.

Suurin vienti (1,5 milj. m³) osui vuoteen 1961.

Metsäliitto Oy:n osuus Suomen pyöreän puun viennistä oli vaatimaton, vain vajaat seitsemän prosenttia. Vuosina 1952–57 metsänomistajain järjestöjen vientiosuus oli keskimäärin 20 ja 1958–63 23 prosenttia (taulukko 6). Suuntaamalla ostoja myös heikon menekin alueille Metsäliitto saattoi jo 30-luvulla jonkin verran elvyttää pyöreän puun menekkiä ja etenkin hankkia informaatiota markkinoista ja hinnanmuodostuksesta.

Jo 60-luvulla Metsäliiton ja sille läheisten teollis-kaupallisten yritysten merkitys metsänomistajille ilmeni lähinnä menekin luoja- ja osinkotuloina.

652. Toiminta painostusryhmänä

Mm. paperipuun-vientikomitean toimeksiantosta ja mietinnöstä voi lukea tietynlaisia ymmärtämystä, jopa suopeutta metsäomistajia kohtaan pyöreän puun vientikysymyksessä. Komitean asettamisessa lienee ollut ajatuksena paperipuun viennin rajoittaminen kotimaan teollisuuden ja kansantalouden intressejä ajatellen, mutta sen tuli tutkia myös viennin sosiaalista merkitystä. Tämä näkökohta korostui myös mietinnössä (Komiteanmietintö 1933:5), jossa edellytettiin mahdollisen vientikiellon toteutuessa korvausta metsänomistajille puun hintojen alenemisen johdosta.

Taustalla oli metsänomistajain taholla vuosikymmeniä tunnettu epäluulo ja kauna ”rengastunutta” metsäteollisuutta kohtaan. He näkivät pyöreän puun viennin yhtenä varaventiilinä pyrkiessään puun myynneissä ”oikeaan”, so. vientimarkkinoista johdettuun hintaan ja pitivät vientiä tärkeänä.

Eduskunnassa metsänomistajat vastustivat viennin säännöstelyä, ja kun se vielä vuonna 1951 otettiin valtalakiin, edellytyksenä oli, että metsänomistajille turvattiin enemmistö pyöreän puun vientitoimikunnassa.

On jo todettu, että po. järjestelmää muutettiin vuonna 1959. Se tapahtui tosin vastoin metsänomistajien kantaa. Metsäliiton tällöin jo vankka ja edelleen vahvistuva asema maan metsäteollisuudessa lievensi vastarintaa. Jo pa 60-luvulla alkanut ja vallankin 80-luvulla voimakkaasti kasvanut puuraaka-aineen tuonti on metsänomistajain taholla kohdan-

nut vain laimeaa arvostelua. Julkinen keskustelu metsäteollisuuden puuhollosta ja puun hinnoista päättämisen teollisuuden ja met-

sänomistajain järjestöjen välisillä vuotuisilla sopimuksilla on mitätöinyt pyöreän puun viennin hintapoliittisen merkityksen.

7. Tiivistelmä tuloksista

Suomen pyöreän puun viennin karakteristiset piirteet ja syy-yhteydet voidaan tiivistää tutkimuksen perusteella seuraavasti:

Vienti oli 1920- ja 1930-luvulla keskimäärin melko korkealla tasolla (2,7 milj. m³) ja sitä harjoitettiin ulkomaisen kysynnän ja kansainvälisen kilpailun sallimissa puitteissa. Juuri itsenäistynyt Suomi oli tavallaan eurooppalainen kehitysmaa, jonka metsäteollisuus sahateollisuutta lukuun ottamatta oli vielä 30-luvun puolivälissä melko vaatimatonta. Nimenomaan pienen ainespuun menekki oli sen vuoksi paljon Keski-Euroopan puumassa-paperiteollisuuden ja – ja männyn osalta – hiilikaivosten puun käytön varassa. Kotimaan suuri polttopuun tarve tyydytettiin pääasiassa lehtipuulla.

Useat Euroopan maat kilpailivat Suomen kanssa markkinaosuuksista ja erityisesti 30-luvulla perinteiset tuojamaat pyrkivät lisäämään omavaraisuuttaan. Suuri maailmanpula 20- ja 30-luvun vaihteessa oli tärkeä käännekohta. Se supisti jyrkästi myös pyöreän puun ulkomaista kysyntää, ja Neuvostoliiton viennin ekspansio vähensi muiden viejäm maiden markkinaosuuksia. Suomen vienti ei 30-luvun jälkipuoliskolla palautunut 20-luvun lopun tasolle huolimatta kaivospuun viennin voimakkaasta kasvusta.

Metsänomistajain etupoliittiset ja kaupalliset järjestöt korostivat pyöreän puun viennin merkitystä kilpailun aikaansaamiseksi kotimaan raakapuumarkkinoilla, puun menekin lisääjänä ja hintakontrollin keinona. Kotimaisen metsäteollisuuden pyrkimykset hillitä jalostamattoman puun vientiä eivät saaneet vastakaikua käytännön politiikassa.

Toisen maailmansodan päätyttyä Suomi joutui mobilisoimaan kaikki vientimahdollisuudet hankkiakseen valuuttaa erityisesti sotakorvausten suorittamiseen ja kansanhuollon tarpeisiin. Pyöreä puu oli yksi merkittävä

vientituote, jolla oli kysyntää perinteisissä ostajamaissa ja joka oli suhteellisen nopeasti markkinoille saatavissa. Sen vientiä edistettiin julkisen vallan toimin. Vuosijakson 1946–60 vienti (keskimäärin 3,6 milj. m³ / v.) nousi tällöin huomattavasti sotien välisen kauden keskitasoa korkeammaksi.

Kotimaan metsäteollisuuden, semminkin puumassa-paperiteollisuuden elpymisen sodan vaurioista ja sen kapasiteetin kasvu 50-luvun lopulla ja 60-luvulla lisäsi suuresti kotoista puuraaka-aineen kysyntää ja vähensi sen vientiä. Vuoden 1961 ennätyksestä vienti supistui viidessä vuodessa noin yhden miljoonan kuutiometrin tasolle. Vuosina 1961–80 vienti oli enää keskimäärin 1,3 milj. m³ ja 1981–86 1,1 milj. m³.

Tärkein viennin kohdealue on nykyisin 12 maan muodostama Euroopan Talousyhteisö (EEC), johon koko tutkimusjakson viennistä on mennyt noin 70 %. Kahden Skandinavian maan osuus on lähes 20 %. Yksittäisistä maista tärkeämpiä ostajia ovat olleet Iso-Britania (n. 25 %), Ruotsi ja Saksa (kummankin osuus n. 19 %). Näiden kolmen maan yhteinen osuus on noin kaksi kolmannesta koko jakson viennistä. Ruotsi nousi 70-luvulla hallitsevaksi ostajamaaksi. Suomen pyöreän puun vienti onkin 70-luvulta lähtien ollut pääasiassa eräänlaista Pohjois-Suomesta Ruotsiin tapahtuvaa rajakauppaa ja pylväiden vientiä laajalle alueelle Euroopan, Pohjois-Afrikan ja Lähi-Idän maihin.

Suomen puutalouspoliittisen muutoksen voimaa korostaa nouseminen 60-luvun puolivälissä Euroopan johtavien puuraaka-aineen tuojien joukkoon. Vuoden 1965 tuonti (3,5 milj. m³) kaksinkertaistui lisäksi vuoteen 1985 mennessä. Kotimaisen kysynnän ohella em. kehitykseen on vaikuttanut kaivospuun menekin nopea heikkeneminen hiilen tuotannon supistuessa ja kaivosten siirtyessä puusta teräs- ja sementtirakenteisiin.

Puuraaka-aineen tuontiin ei ole pakottanut niinkään Suomen metsien fyysisten hakkuumahdollisuuksien puute, vaan niiden vajaa käyttö. Se on tuonut muassaan metsäteollisuuden puuholto-ongelman, joka on pyritty ratkaisemaan osaksi puuraaka-aineen tuonnilla. Lisäksi po. tuontiin, joka on tapahtunut pääasiassa Neuvostoliitosta, on liittynyt kauppapoliittinen aspekti: se on osaltaan myötävaikuttanut Neuvostoliiton-kaupan

laajentamiseen.

Metsänomistajain intressi pyöreän puun vientiin on 60-luvulta alkaen tyrehtynyt, kun heidän omistuksessaan oleva monipuolinen puunjalostusteollisuus on kasvanut suureksi kotimaisen puun ostajaksi ja antanut aiempaa paremman lähtökohdan puustamaksukyvyn arvioinnille. Ei edes suureksi kasvanut raaka-aineen tuonti ole herättänyt kovin näkyvää arvostelua.

Kirjallisuus

- Burgman, A. 1921. Vientimaksut ja -tullit metsätalouden kannalta katseltuna. MA. s. 38–40.
- FAO. 1953a. European timber statistics 1913–1950. Geneva.
- 1953b. European timber trends and prospects. Geneva.
- 1958. World forest products statistics. A ten-year summary. Rome.
- 1964. European timber trends and prospects. A new appraisal 1950–1975. New York.
- 1976. European timber trends and prospects. 1950 to 2000. Geneva.
- 1986. European timber trends and prospects to the year 2000 and beyond. New York.
- Yearbook of forest products statistics 1947–1986.
- Ghiglia, E. 1978. Direction of trade in forest products. Sample years 1953 to 1976. Moniste. FAO, Rome.
- Grottian, W. 1938. Holz. Holzverbrauch und Holzherzeugung der Welt in der Nachkriegszeit. Leipzig.
- 1942. Die Umsatzmengen im Weltholzhandel 1925–1938. *Silvae Orbis* 3.
- Hartikainen, E. 1940. Vientipaperipuu hankinta Suomesta ja kuusen käyttö teollisuutemme raaka-aineena. Referat: Das Verschaffen von Exportpapierholz aus Finnland und die Verwendung von Fichte als Rohstoff in der finnischen Holzindustrie. MTJ 28(4).
- Holopainen, V. 1947. Metsänomistajain kaupallinen järjestäytyminen Suomessa. Metsätaloustieteen progressiivinen tutkimuslaitos.
- 1952. Britannian kaivospuun tuonnin näköaloista. Summary: The trend of the United Kingdom imports of pitwood. MTJ 40(6).
- 1967. 60-luvun metsäpolitiikka. Porvoo-Helsinki.
- 1984. Outlines of Finland's forestry and forest policy. Helsinki.
- 1986. Metsästä maailmalle. Thomesto 1911–1986. Helsinki–Keuruu.
- Ilvessalo, Y. 1954. Suomen metsävarat kolmen valtakunnan metsien arvioinnin valossa. 1921–24 – 1951–53. Muutamia pääpiirteitä. MTJ 43(4).
- 1956. Suomen metsät vuosista 1921–24 vuosiin 1951–53. Kolmeen valtakunnan metsien inventointiin perustuva tutkimus. Summary: The forests of Finland from 1921–24 to 1951–53. A survey based on three national forest inventories. MTJ 47(1).
- Jäntti, E. 1941. ETEC-puutavarasopimus, sen toteuttaminen ja vaikutukset. Kansantal. aikakauskirja. s. 63–87.
- Kaivospölkkyviejemme yhteistoiminnasta. 1925. Metsätal. aikakauskirja. s. 279–280.
- Komiteanmietintö 1933:3. Tullitariffi-komitean mietintö.
- 1933:5. Paperipuu-vientikomitean mietintö.
- 1933:16. Pienpuukomitean mietintö.
- 1951:13. Vakauttamisohjelma.
- Kuusela, K. 1974. Metsätalous teollistuvassa Suomessa. Suomen itsenäisyyden juhluvuoden 1967 rahaston (SITRA) julkaisuja B 12.
- League of Nations. Statistical yearbook. 1927–1942. Geneva.
- Maataloustuottajain Keskusliiton Metsävaltuuskunta ja sen toiminta. 1942–1968.
- Metsätalastollinen vuosikirja. Vuosilta 1968–1987. Yearbook of forest statistics from the years 1968–1987.
- Mäki, E. 1984. Markkinapuun alueittaiset hankintamäärät ja kulkuvirrat vuonna 1982. Summary: Removals and flows of commercial roundwood in Finland in 1982 by districts. *Folia Forestalia* 594.
- Osara, N. A., Pöntynen, V., Erkkilä, E.E. 1948. Suomen puun käyttö ja metsätase. Summary: Wood utilization and forest balance in Finland. MTJ 36(4).
- Pajuoja, H. 1989. Suomen puunkäyttö ja poistuma 1986–1987. Summary: Wood consumption, total drain and forest balance in Finland, 1986–1987. *Folia Forestalia* 732.
- & Seppälä, H. 1989. Seuraako Suomi Ruotsin esimerkkiä puun tuonnissa? *Metsä ja Puu*. s. 11–12.
- Piha, A. 1946. Neljännesvuosisata Metsänomistajain Metsäkeskus Oy:n toimintaa. Helsinki.
- Pöntynen, V. 1932. Jalostamattoman puutavaran vienti Suomesta vuosina 1911–1931. Referat: Die Ausfuhr unveredelten Holzes aus Finnland in den Jahren 1911–1931. *AFF* 38(1).
- 1954. Metsäteollisuuden puuraaka-aineen käytöstä sodan jälkeen. Suomen Puutalous 11/1954.

- 1962. Suomen puun käyttö vuosina 1947–61. Summary: Finland's wood utilization in 1947–61. MTJ 56(3).
- Repo, S. 1986. Suomen puunkäyttö, poistuma ja metsätase 1984–1986. Summary: Wood consumption, total drain and forest balance in Finland, 1984–1986. *Folia Forestalia* 675.
- Runeberg, L. 1951. The Activities of timber agents and timber agents' associations. *AFF* 58(3).
- 1960. European trade in raw wood during the 1950's and prospects in the days of EEC and EFTA. *AFF* 73(3).
- Saari, E. 1934. Suomen kuusipuukysymys. Kansantal. aikakauskirja. s. 327–350.
- 1948. Toisen maailmansodan vaikutus Suomen metsäteollisuuden raakapuun saantiin. KOP:n taloudellinen katsaus 1948.
- Saxén R. 1938. Kaivospölkkyjen vientikysymys. *Unitas* 1/1938.
- 1958. Puutavaran vientimittaus. Puutavarakaupan jatkokurssi No 8.
- Sevola, Y. 1988. Puun käytön rakennemuutos. KOP:n taloudellinen katsaus 1/1988.

Suomen tilastollinen vuosikirja. 1921–1988. Talousneuvoston mietintö pyöreän puutavaran viennin säännöstelystä 25.6.1958.

Teollisuuden paperipuu vienti. Suomen puutalous 1959. s. 9.

Tuhkanen, E.H. 1958. Pyöreän ja veistetyin puutavaran vientimyynti. Puutavarakaupan jatkokurssi No 6. Ulkomaankauppa, SVT I A. Vuosilta 1920–1987.

Villikka, P. 1959. Raakapuun vienti kolmannen yleisen puunkäyttötutkimuksen mukaan. MA 6–7/1959.

Zetterberg, S. 1983. Puusta pitemmälle. Metsäliitto 1934–1984. Helsinki.

Total of 52 references

Arkistolähteet

Tullihallituksen arkisto: Jalostamattoman puun vientiä eri maihin koskevat mikrofilmit vuosilta 1939–1957.

Kauppa- ja teollisuusministeriön arkisto: Pyöreän puutavaran vientitoimikunnan pöytäkirjat

Summary

Finnish exports of roundwood in 1921–1986

The aim of this paper is to investigate major changes in Finnish exports of roundwood between 1921 and 1986. The main features studied are the volume and composition of exports and the direction of trade. The principal sources employed are Finnish export statistics, the statistical series compiled by the Finnish Forest Research Institute and various statistical publications of FAO.

The volume and composition of exports

Figure 1 shows the total annual exports and their subdivision into four main groups – timber of sawmill-size (identified in the text as "logs"), pitprops, pulpwood and other roundwood. The effect of business cycles, for example the global recession of 1929–1932 and the Korean stockpiling in 1950–1951, is easily discernible in the total volume of exports. The low level of exports between 1940 and 1945 is a result of the blockade in international trade during World War II.

In general, the level of exports in the 1950's and early 1960's was much higher than in the inter-war period. The middle of the 1960's marked an important turning point. At that time Finland became a net importer of roundwood.

Four main trends in the composition of exports may be observed. First during the inter-war period pitprops

constituted the chief group of exports accounting for half of the volume between 1921 and 1939. The share was still significant between 1946 and 1960, but subsequently it declined steeply, so that in 1979 exports of pitwood had disappeared from the statistical tables.

Secondly, pulpwood dominated exports after World War II with a share of 54 per cent of the total exports. Pulpwood exports have continued into the 1980's, though at a reduced rate.

Thirdly, exports of "logs" (i.e. sawlogs and poles) have averaged only 13 per cent throughout the period investigated. Changes have been less than in the case of pitprops and pulpwood. In fact, logs have become a leading category in the 1980's.

Fourthly, other roundwood accounted for an average of only 7 per cent of the total exports between 1921 and 1986. It consisted of a very diverse group of products (e.g. fuelwood, piling, masur birch etc.).

The breakdown of the total exports during the period from 1921 to 1986 was as follows:

Logs	13.3 per cent
Pitprops	34.2 "
Pulpwood	45.6 "
Miscellaneous	6.9 "

Exported roundwood has been delivered mainly from the western and southern coastal areas of Finland. Since 1980 deliveries by road transport from Northern Finland to Sweden have become significant.

Direction of trade

In the text, the direction of trade for logs, pitprops and pulpwood has been specifically identified. Importing countries have been divided into three groups – the Scandinavian countries (Norway and Sweden), the twelve EEC countries and other countries. The results are presented in Figures 2,3 and 4.

Over the period 1921–1986 the distribution between these groups was as follows:

Scandinavian countries	19.4 per cent
EEC countries	69.5 "
Other countries	11.1 "

The Scandinavian countries have been the major importers of logs while the EEC countries have been the dominant importers of pitprops and pulpwood.

The most important single log importing country was Sweden (50.0 per cent) the UK being the main purchaser of pitprops (58.9 per cent). Exports of pulpwood were more evenly divided between the different countries, with Germany leading with 26.2 per cent. The same three countries were the dominant markets for industrial roundwood as a whole, in the following proportions (Table 5):

UK	25.4 per cent
Sweden	19.4 "
Germany	19.1 "

Together with the Benelux countries the same three purchased almost three quarters of the Finnish exports of industrial roundwood between 1921 and 1986.

Factors affecting exports of roundwood

A complex of factors, often operating simultaneously, have affected Finnish exports of roundwood. They include changes in the use of and demand for various categories of wood, changes in the trade policies of consumer countries, changes in competition between exporting countries and changes in the Finnish export policy. There have also been other critical factors such as the effects of World War II, when exports of timber from Finland virtually ceased, except to Germany.

The present analysis has been limited to the European market because 93 per cent of Finnish exports have been directed to it. Figure 5 illustrates imports of industrial roundwood by and exports from European countries during the period from 1921 to 1938, Figure 6 shows the composition of the imports. Figures 7 and 8 cover the period between 1947 and 1986.

The principal conclusions to be drawn from the figures are that Europe was a net importer, that the gap was increasing gradually during the 1920's and 1930's and that the gap widened even more after World War II.

During the inter-war period the capacity of the Finnish pulp and paper industries was insufficient to meet the supply of small-sized coniferous timber derived principally from thinnings. Hence national concern about the exports of pitprops and pulpwood was great. Opportunities for exporting this category of roundwood remained good until 1929, after which the USSR began to compete in the European market. The resulting pressures asserted themselves strongly during the great depression and the years immediately following it (Figure 5).

The increasing European deficit after the Second World War created a favourable starting point for Finland and other countries to export logs and pulpwood, whereas the substitution of steel and concrete for timber in the mining industry and of oil for coal as a source of energy resulted in a gradual decline in the demand for pitprops (Figure 8). In addition, the Mediterranean and Near East "oil producing countries" opened a new market for poles.

Finnish export policy has been formulated largely by the pressures between two opposing interest groups – the forest owners and the forest industries. Until the 1960's the forest owners pursued a strongly liberal policy for the roundwood exports, which provided them with a means to increase the demand for domestic roundwood and to control prices. Contrastingly, the forest industries have maintained that rawwood should be processed in Finland in order to obtain the maximum value out of each unit of timber, and to secure expansion of the industrial capacity in the future. However, industrial companies have also been exporters of roundwood as shown in Table 6.

Public policy has been formulated against the background of these pressures and a number of other factors, the general economic situation dictating the policy in many instances. In the 1920's – mainly for fiscal purposes – the Finnish government imposed duties (1921–1923) and export charges (1921–1930) on roundwood exports (Table 7). Export charges were also applied later (1950–1951, 1957–1958 and 1967–1968) in order to moderate the effects of business cycles and to prevent exceptional increases of roundwood prices in the domestic market when the *markka* was devalued.

During and after World War II (1940–1947 and 1952–1961) exports of roundwood were controlled by the government. The purpose was to encourage rather than limit exports, to secure a satisfactory price level and to assist the flow of currency to the Bank of Finland. In fact, it was in the national interest to promote the export of all forest products during these periods in order to acquire foreign currency for the war reparations and for other critical purposes.

Finnish forest industries grew little during the first decade following World War II, as firms had to concentrate on repairing damages caused by the war and on replacing

obsolete machinery. Furthermore, the loss of forest resources (approximately 12 per cent) to the USSR in the peace treaty involved uncertainty in the supply of raw wood to industry.

The results of the third National Forest Inventory (1951–1953) revealed that the annual potential cut considerably exceeded the estimates made immediately after the war. This and a number of other factors – notably improved financing opportunities – contributed to the most powerful industrial expansion ever experienced in Finland. It mainly affected the wood pulp industries, the capacity of which more than doubled in 1955–1970 (Figure 9). The domestic requirements of raw wood increased accordingly. As a result, Finland, which had previously been Europe's leading roundwood exporter, became a net importer of raw wood in the middle of the 1960's. In 1981–1986, imports exceeded exports by an average of 4.3 mill. cu.m. per annum.

In the 1980's the exports of roundwood were mainly composed of marginal consignments of logs and pulpwood to Sweden delivered largely from Lapland and of small amounts of poles to a large number of importing countries.

About 80 per cent of the raw wood is imported from the USSR. Trade policy considerations weigh much in these imports – they are one way of reducing the surplus in Finland's bilateral trade with the USSR. A part of the imported Soviet roundwood has recently been harvested by Finnish companies in Karelia.

The measurement of timber in connection with export shipments has called for public involvement in itself. In 1928, on the initiative of the Central Chamber of Commerce, a special Committee was set up to standardize the methods of measurement and to approve the firms and persons authorized to carry out measurement of export shipments.

The forest owners have promoted roundwood exports in two principal ways:

- by acting as a pressure group through the Central Union of Agricultural Producers (CUAP)
- by establishing special export agencies (organisations or firms) to carry out exports.

In 1921 Metsänomistajain Metsäkeskus Oy with 11 daughter companies was established. When it encountered difficulties during the great depression of 1929–1932, a special department of the CUAP was established in 1935 to carry out roundwood exports in collaboration with local forest management associations. In 1934 it was organized as a limited company under the name Metsäliitto Oy. In 1947 it was restructured as "osuuskunta" (a cooperative association) of forest owners. Its membership soon totalled over 50 000.

All these organizations have been active in roundwood exports. In the 1950's Metsäliitto began to acquire sawmills and other industrial establishments with the intention of carrying out wood processing. This activity developed rapidly, and in the 1980's Metsäliitto with its subsidiary companies become one of the largest firms in the field of forest industry in Finland.

With this development the concern of the forest owners with the exports of roundwood has declined, so that even imports of raw wood have not met any marked opposition from them. The fact that domestic roundwood prices are annually agreed in the collective negotiations between the national organizations of forest owners and forest industries has similarly weakened the forest owner's interest in the exports of roundwood.

Within the span of the years 1921–1986 covered by this investigation, the share of roundwood in the Finnish wood-based exports has declined from 10.9 to 0.9 per cent. In fact, the entire economy has experienced a transformation from a developing country to a highly developed one. The structural change in the use of the forest resources has played its role in this transformation.